

792

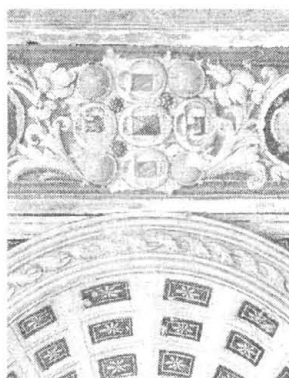

könyv
könyvtár
könyvtáros

2002
június

K I N C S E K

A NEMZET KÖNYVTÁRÁBÓL

MAGYAR KÖNYVKLUB

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

11. évfolyam 6. szám

2002. június

Tartalom

Könyvtárpolitika

Alapítványok a közkönyvtárak hátrányos helyzetű olvasóiért	3
Gyuris György: Hátrányos helyzetűek a szegedi Somogyi-könyvtárban	5
Elekes Eduárdné: Margón?	8
Az IFLA Internet-kiáltványa	10

Fórum

Győri Erzsébet: A könyvtárosok műveltsége – művelt könyvtárosok	12
Kozmáné Sike Emese: Könyvtárosok(k) az ezredfordulón 1. rész: Könyvtárosi pályatükör – 2001	15

Műhelykérdések

Bényei Miklós: A helyismereti együttműködés irányai	27

Lectori salutem

Pogány György: „Az olvasás különös színjáték...” Beszélgetés Albert Gáborral az olvasásról	35

História

Rózsa György: Ahogy lehet(ett) 9.	41
Bálint Gábor: Ráth-Végh István és a könyvek	43

Extra Hungariam

Pátrovics Péter: Varsói jegyzetek	47

Perszonália

Füleki Mihály: Egy honvédségi könyvtáros halálára	51
In memoriam Slezsák Imre	52

Könyv

Esterházy Péter: 1 nagyon szép könyv	53
Gáncsné Nagy Erzsébet: Angol nyelvű világbibliográfia a helyismereti könyvtári munkáról	56
Magyar néprajzi bibliográfia 1997–1998	58

From the contents

The library supply of the disadvantaged (by *Erzsébet Győri, György Gyuris, Eduárdné Elekes*) (3);

Erzsébet Győri: The erudition of librarians (12);

Emese Kozma-Sike: The prestige of librarians in 2001 (15)

Cikkeink szerzői

Bálint Gábor, az ELTE BTK Központi Könyvtárának munkatársa; *Bényei Miklós*, a Debreceni Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Elekes Eduárdné*, a Tolna Megyei Könyvtár igazgatója; *Esterházy Péter*, író; *Füleki Mihály*, a Hadtudományi Könyvtár ny. igazgatója; *Gáncsné Nagy Erzsébet*, a Győri Megyei Könyvtár munkatársa; *Győri Erzsébet*, a 3K szerkesztője; *Gyuris György*, a szegedi Somogyi-könyvtár igazgatója; *Kozmáné Sike Emese*, a Debreceni Egyetem tanszéki könyvtárosa; *Pátrovics Péter*, nyelvész, az ELTE oktatója; *Pogány György*, az ELTE oktatója; *Rózsa György*, az MTA Könyvtára ny. főigazgatója

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,

Poprády Géza, dr. Tóth Elek

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatja a

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint

HU-ISSN 1216-6804

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

Alapítványok a közkönyvtárak hátrányos helyzetű olvasóiért

Gyors áttekintést végeztünk a különféle alapítványok tevékenységéről abból a szempontból, hogy nyújtottak-e és milyen pályázati lehetőségeket a vakok és gyengén látók, a siketek és nagyothallók, a mozgáskorlátozottak, a betegek és öregek, a házhoz és ágyhoz kötöttek, az anyanyelvük irodalmához korlátozottan hozzáférők, a kis településeken élők, röviden a hátrányos helyzetű olvasók jobb ellátására.

Elsősorban a Nemzeti Kulturális Alapprogram, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Soros Alapítvány és a Kölcsey Alapítvány pályázati lehetőségeit vizsgáltuk meg. Nézzük sorban, ki mit kínált!

A *Nemzeti Kulturális Alapprogram* a témánkba vágó támogatások javát pályázaton kívül nyújtotta, egyedi elbírálás alapján. Így például 1997-ben a Vakok Általános Iskolája és Diákotthona 200 000,- Ft támogatást kapott az iskola Braille-könyvtárának fejlesztésére. Ugyancsak 1997-ben a Látássérültek Klubja 100 000,- Ft-ot kapott a miniszteri keretből a hangos könyvtár megalapozására. 2000-ben ismételen egyedi elbírálás alapján a Vakok Általános Iskolája és a Speciális Szakközépiskola a Braille-könyvtár fejlesztésére 800 000,- Ft-ot, illetőleg irodalmi művek Braille-átírásához 502 000,- Ft-ot kapott.

1996-ban az NKA könyvtári kuratóriuma a nemzeti és etnikai kisebbségek könyvtári ellátásának a javítására 2,95 millió Ft-ot biztosított, az összeget kimonddottan állománygyarapításra fordíthatták a pályázatot elnyert könyvtárak.

E rövid áttekintésből e sorok írója csak azt a következtetést tudja levonni, hogy valóban hátrányos helyzetben vannak a hátrányos helyzetűek.

A *Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma* a CXL. törvényből következően, főként a 15/1998. évi MKM rendelet alapján az érdekeltségnövelő támogatással, illetőleg a minden évben rendelkezésre álló összeg 10%-ával segíti azon önkormányzatok könyvtárait, amelyeknél az egy lakosra jutó beszerzési keret elmarad az országos átlagtól. Ez a felzárkóztató pályázat sok kis településen segít. Csaknem minden esztendőben komoly összeget áldoz a minisztérium a nemzetiségi lakosság anyanyelvi irodalommal való ellátására. Most, 2002-ben a Korszerű könyvtári rendszer, korszerű könyvtári környezet című pályázat egyik része foglalkozik a mozgáskorlátozottak könyvtárakat akadálymentesen megközelítő lehetőségeinek a megteremtésével, ehhez nyújt anyagi támogatást.

A *Soros Alapítványnál*, filozófiájából következően, a nyílt társadalom, az esélyegyenlőség megteremtése jegyében mindig is előtérben volt és van a hátrányos helyzetűek támogatása. Az első komoly lépés még a nyolcvanas években történt, amikor Soros György komoly összeget áldozott a Vakok Intézete laboratóriumának a megteremtésére, folyamatos működésének biztosítására. Ekkor indult meg

a hangos könyvek egész sorozata, a Braille-könyvtár fejlesztése. Ebben a munkában komoly részt vállalt az akkori Könyvtártudományi és Módszertani Központ is, szakmai tanácsadással éppúgy, mint a felolvasásra javasolt művek pontos könyvészeti adataival. Csak az utóbbi évekből hozok néhány példát a pályázati célok megjelölésével. 1999-ben az egészségkárosodottak könyvtári ellátására hirdetett az alapítvány pályázatot, lehetett pályázni a „könyvet házhoz” szolgálat megszervezésére, nem egy pályázó könyvtár kerékpár beszerzésére kért és kapott támogatást, hogy ne kézben kelljen cipelni az ominózus szatyrokban a könyveket, és része volt a pályázatnak az öregbetűs könyvek propagálása is. Erre a projektre 5 millió Ft-ot kaptak a könyvtárak A nyertes pályázók közül a minőségileg legjobbakat kiválogatta a kuratórium, ezek tovább kerültek az OSI-hoz további pályázati céllal, itt 2 millió Ft-tal gyarapodott az összeg. Több könyvtár e témában nemzetközi kapcsolatokat is ki tudott építeni. 2000-ben ismét visszatért az alapítvány a témára, akkor különféle eszközökre, segédletekre lehetett pályázni, pl. kerek kocsira, amellyel a mozgáskorlátozottak a könyvtáron belül kényelmesen közlekedhetnek, a vakok és gyengén látók részére szoftverekre, amelyek a nyomtatott szöveget hanggá alakítják, kézi lapnagyítókra, melyeket még otthoni használatra is kölcsönözhetnek. Ez a program 8 millió Ft támogatást biztosított a könyvtáraknak. 2001-ben kiadót is támogatott az alapítvány öregbetűs könyvek folyamatos megjelentetése céljából. A gondolat szülőanyja és a kivitelezésben is segítője Havas Katalin kolléganőnk, aki a Fekete Sas kiadóval együtt pályázott. Már meg is jelent néhány kötet e támogatásból, öröm kézbe venni őket. Ugyanabban az évben Braille-könyvek előállítására 1,5 millió Ft-ot, illetőleg a pályázó könyvtárak számára beszerzésre 3 millió Ft-ot biztosított az alapítvány. Csaknem minden esztendőben lehetett pályázni nemzeti és anyanyelvi irodalom beszerzésére. Az egyik legsikeresebb pályázat a kis települések könyvtárai számára kiírt telefon és fax beszerzési program volt. Meghaladta a hetvenet azon települések száma, ahol a könyvtárak első alkalommal jutottak telefonhoz és faxhoz. Nyolcvan kis település jutott ingyenes internethasználathoz, sok helyen ezek voltak az első fecskék. 2002-ben ismét a kistelepülések pályázhattak a barátságos környezet megteremtéséhez szükséges bútorokra és felszerelési tárgyakra, adatbázisok vásárlására, előadók tiszteletdíjaira. Úgy vélem, hogy a Soros Alapítvány hű az alapító filozófiájához.

A Kölcsey Alapítvány a határon túli magyar könyvtárak számára ír ki minden esztendőben pályázatot, elsősorban állománygyarapításra, illetőleg képzésre, továbbképzésre lehet pályázni. Igen nagy előnye ezeknek a támogatásoknak, hogy rendszeres, biztosan számíthatnak rá a könyvtárak, míg a többi alapítványnál változik a pályázat tematikája.

Összefoglalva: elég színes képet mutat a hátrányos helyzetű olvasók ellátásának pályázati programja, de ennél sokkal többre volna szükség, s főként az állandóságra. Ezeket a szolgáltatásokat ugyanakkor nemcsak pályázati pénzekből kellene fenntartani, hanem sokkal inkább központi állami keretből, legalábbis mindaddig, amíg az önkormányzatok anyagilag és erkölcsileg egyaránt nem tudnak többet, illetve elegendőt fordítani a törvény adta kötelezettségeikre.

Győri Erzsébet

Hátrányos helyzetűek a szegedi Somogyi-könyvtárban*

Bejutás a könyvtárakba

A Somogyi-könyvtár új épülete 1984-ben készült el, s bár az OSZK–KMK szakértőinek intenciói szerint a „public library” elveit igyekeztek érvényesíteni, ez csak azzal a megszorítással sikerült, hogy sem raktár, sem munkaszobák nem épültek. Ugyanakkor az épületbe való bejutást a középületet rossz beidegződéssel kizárólag „palotának” elképzelni tudó szemléletmód nehezíti a mai napig. Az utcáról ugyanis nyolc lépcsőfok vezet föl a főbejáratig, melyen átjutva a pihenőről újabb 9 lépcsőn lehet följutni az adminisztrációhoz vagy 15 lépcsőn le a büféhez. A mozgáskorlátozottaknak ennyi. Pontosabban a mélyített hátsó fronton elhelyezkedő szolgálati bejáraton és az alagsorból induló liften eljuthatnak az épület bármelyik szintjére, igaz, hogy elég sok ajtón át. De ezt is csak külön közelharc árán sikerült elérni, mivel a két saroknál a normál utcaszintről levezető lépcsők mellett kialakított lejtők kellős közepébe betonozták a KRESZ-táblákat. Ezeket csak az 1999-ben meginduló „akadálymentesítési” hullámmal tudtuk áttetetni. Egyébként az utóbbi két évben hét fiókkönyvtárunknál tudtuk elhárítani az egy-két lépcsőből álló, a mozgáskorlátozottak bejutását megnehezítő akadályokat. Ezzel a kezelésünkben lévő könyvtárak mindegyikét használni tudják a mozgáskorlátozottak is. Nincs viszont egyetlen olyan vizesblokk sem, amely alkalmas lenne mozgáskorlátozottak számára.

A gyerekek

Könyvtárunk fontosnak tartja a fogyatékos gyermekek könyvtári ellátását is, bár ebbe belejátszott a velük foglalkozó pedagógusok által megfogalmazott ilyen igény is. Kezdetben, kb. 1991-ben a gyengén hallók csoportjaival próbálkoztunk a gyermekkönyvtárban. Ám speciális szakmai tudás híján a foglalkozások nem voltak sikeresek. Így maradt számukra a fejhallgatós zenehallgatás, a kísérő pedagógusok által közvetített könyvajánlás és a könyvtári szolgáltatások megismertetése.

A kisegítő iskola csoportjaival azonban évek óta tartunk iskolai tananyaghoz (Toldi, János vitéz, jeles ünnepeink stb.) kapcsolódó foglalkozásokat. Emellett megismerik a könyvtárhasználat szabályait, aminek következtében mindig van néhány önállóan, elsősorban vakációs programjainkra visszajáró gyerek is közülük.

* Elhangzott 2002. március 7–8-án a Szolnokon rendezett PULMAN-konferencián.

A gyermekkönyvtárban foglalkozunk a szegedi Pethő Intézet testi vagy testi–szellemi fogyatékos csoportjaival is. Ezek életkori és értelmi szintje igen vegyes: az óvodás korútól a majdnem felnőttekig, a teljes értelmi képességűektől az erősen szellemi fogyatékosokig terjed. Elsősorban érzelmi indíttatású mesés, zenés, valamint manuális foglalkozásokat tartunk nekik. A Kálvária téri fiókkönyvtárunk tartalmas kapcsolatot épített ki a közvetlen közelében lévő Fogyatékosok Nappali Intézményével. Ennek gondozottjai kéthetenként átjárnak a könyvtárba kézműves foglalkozásokra. Tapasztalataink szerint a fogyatékos gyermekek nagyon érzékenyek, igen hálásan fogadnak minden odafigyelést, szeretetteljes gesztust.

Sajnáljuk, hogy az állami gyermekotthon lakói kikerültek a látókörünkől. Korábban a könyvtártól 10 percrenyire lévő épületben laktak, s rendszeres délutáni foglalkozásokat tartottunk részükre. Ezek döntően a szabadidő hasznos eltöltésére irányultak: társas- és drámajátékok, manuális foglalkozások, ünnepekre készülődés stb. Szoros kapcsolat alakult ki a közösség és a könyvtárosok között. Még felnőttként visszajáró olvasónk is van közülük. Aztán az elmúlt évben az önkormányzat a város szélére költöztette őket, azóta megszakadt a kapcsolatunk.

Külön nem foglalkozunk a cigány gyermekekkel. A Móra utcai fiókkönyvtárunk környékén sok a roma család, így a könyvtárban foglalkozásokat tartó iskolai osztályokban többségben vannak. Jó eredményeket produkálnak, érdeklődők. Más helyütt több negatív tapasztalat is összegyűlt: nem tartják be többszöri felszólításra sem a könyvtárhasználat alapvető szabályait, rablási kísérletek is történtek az egy személyes fiókokban – mind általános iskolás korú gyermekek részéről. Egyébként ugyanolyan természetességgel szolgáljuk ki őket, mint bárki mást.

Vakok és csökkentlátók

1981. május 2-án nyílt meg egyik újszegedi fiókkönyvtárunkban a hangoskönyvek gyűjteménye kifejezetten vakok és csökkentlátók számára. 1985-ben ez egy központi helyre, a belvárosi híd mellé költözött, és fölvette a Hangoskönyvtár nevet.

Ugyanitt 1989. október 6-án megalakult a Vakok Klubja, mely kéthetenként tartja azóta is foglalkozásait. A klubfoglalkozásokon 20–25–30 fő vesz részt. Ezek nem mindig szokványosak. Volt hegyvidéki kirándulás, hogy megtapasztalják az erdőt, a patakot, a sziklás, egyenetlen utat. Volt merülés gyakorlott bűvárok segítségével az uszodában, de „megnézték” a kiscelli múzeum *Szobraink városszerte* című kiállítását, melyen Budapest kicsinyített köztéri szobrait lehetett megtapogatni. Sajnos nem sikerült megszervezni e tárlat Szegedre hozatalát, de ez adta az ötletet a néprajzi kiállítás megrendezéséhez 2000-ben. A tapintható tárlaton a régi használati eszközökkel lehetett megismerkedni, de így kapott értelmet pl. a *(kukorica) csuhé* a *szalma*, a *nád* szó is. E foglalkozások, kirándulások szorosra fűzték a kapcsolatot a látási fogyatékosok és a könyvtárosok között.

Az évek során gépi berendezésekkel is gazdagodott a könyvtár. 1989-ben kazetás magnetofonokat sikerült vásárolni kölcsönzés céljára. Ugyanakkor számítógéphez is jutott a részleg, s így megindulhatott a klub keretében az első számítógépes tanfolyam a vakok számára 1990 februárjában. 1994-ben Relaxa gép, valamint angol, német, francia alap- és középfokú, valamint angol társalgási nyelvi anyag érke-

zett. 1997-ben végre megkaptuk az olvasógépet is. 1998-ban az internet speciális használatával ismerkedtek meg az érdeklődők. Ám azt is be kell vallani, hogy a könyvtárban lévő számítógépet kevéssé használják. Nagyobb sikert értünk el azzal, hogy a pályázatok megírásának segítségével többen jutottak PC-khez, s így azokat otthon tudják használni.

Fontos, hogy hivatásos s épp ezért segítőkész partnernek tartják a könyvtárat, így természetes oldottsággal fordulnak a könyvtárosokhoz, ha támogatásra van szükségük. Érdekes viszont, hogy bárki került ide könyvtárosnak, nagyon hamar megszerette ezt a munkát.

Mint korábban említettem, a Hangoskönyvtár bárki részére nyitva áll, így látó, csökkentlátó és vak egyaránt használja. Ez az a könyvtári egységünk, ahol ha valaki Tolsztoj *Háború és békéjét* kéri, a könyvtáros megkérdezi, hogy hangoskönyvet, Braille-írást vagy síknyomtatást kér. (Sajnálatos, hogy a csekély kereskedelmi kínálat miatt nincsenek viszont öregbetűs kiadványaink.) Szívderítő tapasztalat, hogy a könyvtár ép látású látogatóiban megnőtt az empátia a vakok irányában, s megértették, hogy nem részvétet várnak el, hanem mindennél többre tartják az önállóságot, s csak elakadásuk esetén igénylik a segítséget.

A Hangoskönyvtár adatai fölkerültek a Somogyi-könyvtár honlapjára is, a katalógusok között már föllelhető az itt lévő több mint 300 könnyűzenei CD betűrendes listája, s hamarosan fölkerül a 650 címet meghaladó számú hangoskönyvek jegyzéke is. Ezzel kívánjuk elősegíteni a távolabb lakók könyvtárhasználatát.

A Csillag börtön

1996-ban megkeresett bennünket a börtön vezetősége, hogy tartsunk könyvtárosasszisztens tanfolyamot elítéltek részére. Ezen hat fő végzett jó eredménnyel, akik közül hárman jelenleg is a Csillag börtön könyvtárában dolgoznak. A kapcsolat megmaradt, jelenleg is részt veszünk az ítélet-végrehajtási intézet rendezvényein, szakmai problémáik esetén segítünk az azóta már főiskolát végzett elítélteknek.

* * *

Összegezve: a mozgáskorlátozottak, a hátrányos helyzetű gyermekek, a vakok ugyanolyan látogatói könyvtárunknak, mint bárki más, csak kiszolgálásuk igényel több figyelmet, beleérző képességet.

Molnár Mária és Palánkayné Sebők Zsuzsanna anyagának felhasználásával készítette

Gyuris György

Margón?*

Pillanatkép 2002 februárjában. Szekszárd közintézményeinek hozzáférhetőségéről, akadálymentes megközelíthetőségéről felmérést készít a Kerek Világ Jóléti szolgálat (Pécs). Elszomorító tények: a megyei könyvtár zsúfolt, lehetetlen, leküzdhetetlen akadály, veszélyes! A megyei önkormányzat elnökének levélben fogalmazzák meg szerény kívánalmaikat a mozgássérültek. A felmérés megállapítja, megerősíti – ami egyébként köztudott –, hogy a könyvtár maga (és persze benne a könyvtárosok is) hátrányos helyzetű.

Ennek ellenére több évtizedes, erős hagyományai vannak nálunk a szociális szolgáltatásoknak. Például a mozgássérültek fizikális, mentális, művelődési, információs és közösségi hátrányait régóta igyekszünk enyhíteni:

- hagyományos házi kölcsönzéssel,
- közérdekű információk nyújtásával,
- segítséggel történő közvetett kiszolgálással,
- letétek telepítésével,
- egyesületeikkel való kapcsolattartással,
- kimondottan nekik készült rendezvények szervezésével,
- tanácsadással, hivatali ügyeik intézésével.

A könyvtár filantróp intézmény, s ha a könyvtáros szociálisan érzékeny, tenniakaró, és megmutatkozik a civil kurázsi, a tudatos empátia, segítségnyújtása akkor is inkább személyre szóló, adomány jellegű, eseti. (A fenntartók támogatása többnyire a „távolságtartó megengedés”, a könyvtárosé pusztán karitatív jellegű.)

A szociális szolgáltatásoknak intézményesülnie kellene, azaz folyamatosan és rendszerszerűen működnie a nyilvános könyvtár alapkövetelményeinek megfelelően: mindenki által használhatónak és megközelíthetőnek kellene lennie.

Vannak azért reményt keltő változások is e tekintetben: a megye városi könyvtáraiban akadálymentes közlekedést biztosítottak, épültek rámpák, mosdók Tamásiban, Bonyhádon és Dombóváron – valamennyi pályázati forrásból és nem költségvetésből.

Ma már számottevő segítség minden nagyobb könyvtárunkban a digitalizálás, a számítógép-használat elterjedése, a virtuális tagság, az internet-hozzáférés biztosítása.

Folyamatosan bővítjük szolgáltatásainkat a vakok és gyengénlátók számára. Szép a hangos könyvtári gyűjteményünk Szekszárdon, Dombóváron, Bonyhádon, Tamásiban, rövidesen Pakson is megindul a kölcsönzés. Keresettek az öregbetűs könyvek, itt inkább az a gondunk, hogy nincs elegendő választék. Pályázatok útján nagyítokat, számítógépeket, olvasógépeket szereztünk be, megvalósult az internetezés technikai feltétele is: ezek az eszközök nemcsak Szekszárdon, hanem Bonyhádon és Tamásiban is rendelkezésére állnak az érdeklődőknek.

* Elhangzott Szolnokon 2002. március 8-án, korreferátumként.

Törekszünk arra, hogy változatos rendezvényekkel szolgáljuk a közös együttétet. Ezek nem csupán a könyvtárban valósulnak meg, ugyanis szoros kapcsolatot tartunk egyesületeikkel, s ezek, illetve különféle baráti körök közös munkája nyomán honismereti vetélkedők, könyvbemutatók, kiállítások szervezői vagyunk. Úgy véljük, hogy az együttes munkálkodásnak van igazán értelme, így ugyanis mindenki kiveheti a részét a közösségért végzett tevékenykedésből s az elért eredmények feletti örömből.

Annak érdekében, hogy az egyenlő esélyek mindenkinek megadassanak, igen fontosnak tartom az alábbiakat:

- akadálymentes környezet mielőbbi biztosítása, hiszen ezzel teszünk eleget a nyilvános könyvtár alapkövetelményének;
- az eseti szolgáltatásokat intézményesíteni kell, s természetesen meg kell teremteni ennek anyagi és tárgyi feltételeit;
- gondot kell fordítani a könyvtárosok ez irányú képzésére, jó tréningek szervezésével;
- bővíteni kell a számítógép nyújtotta lehetőségeket a speciális technikák és szoftverek igénybevételével;
- nagyobb figyelmet kell fordítani a felhasználók oktatására, meg kell ismertetni őket az új technikák nyújtotta lehetőségekkel;
- ahol lehet, egyéni segítséget kell nyújtani a potenciális használóknak, biztosítani kellene számítógépeket otthoni használatra, pályázatokat kellene kiírni kimondottan hátrányos helyzetűek számítógép-beszerzésére, ingyenes internet-hozzáférésre, a számítógépeket hálózatba kapcsolva a könyvtár szerverén keresztül meg kell oldani a virtuális tagság kérdését, az információk oda- vissza áramoltatását.

Utószóként még hozzáteszem: a rokkantság, a fogyatékoság súlyosbodó, globális probléma az egész világon. Magyarországon is szerény becslés szerint 800 000 embert érint, másfél millió családtagot. Megkerülhetetlen tehát a velük való foglalkozás. Minden könyvtárosi kéznyújtás, szociális szolgáltatás enyhíthet a hátrányos helyzeten, segíti a társadalmi reintegrációt.

Erősíteni kell magunkban az elfogadást, befogadást. (Valljuk be: időnként elutasítók, előítéletesek is lehetünk.) Hogy a *részvét részvétel* legyen: jó segítségnyújtást adjunk a rászorulóknak, de az éljen is a lehetőséggel. Nem csak alkalmanként, esetlegesen, hanem *folyamatosan!*

„Kell valaki kapaszkodónak” – mondja Tornai József.

Így lesz a KAPASZKODÓBÓL rehabilitáció – ami társadalmi ügy.

Elekes Eduárdné

Az IFLA Internet-kiáltványa

A korlátozás nélküli hozzáférés az információkhoz nélkülözhetetlen a szabadsághoz, egyenlőséghez, az egész világra kiterjedő megértéshez és békéhez. Ezért a Könyvtáros Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége (IFLA) a következőkre hívja fel a figyelmet:

- A szellemi szabadság minden ember joga, ami azt jelenti, saját véleménye lehet, azt kimondhatja, információkat kérhet, azokat megkaphatja; ez a demokrácia alapja, és ez hozzátartozik a könyvtárügy lényegéhez.
- Az információkhoz való szabad, a közvetítő eszközöktől és a határoktól független hozzáférés biztosítása a könyvtárosok és információs szakemberek központi feladatát képezi.
- Az Internethez történő korlátozás nélküli hozzáférés lehetőségének megteremtése a könyvtárakban és az információs szolgáltató helyeken segíti a közösségeket és az egyént szabadságra, jólétre és fejlődésre való törekvésükben.
- Az információáramlás akadályait meg kell szüntetni, különösen azokat, amelyek egyenlőtlenséget, szegénységet és reménytelenséget okozhatnak.

Az információhoz való szabad hozzáférés, az Internet és a könyvtárak és információs szolgáltató helyek

A könyvtárak és információs szolgáltató helyek dinamikus intézmények, amelyek az embereket összekapcsolják azokkal a világszerte fellelhető információs forrásokkal, eszmékkel és alkotásokkal, amelyeket keresnek. A könyvtárak és információs szolgáltató helyek minden eszközzel rendelkezésre bocsátják az emberi kifejezésformák és a sokszínű kultúra gazdagságát.

A világot behálózó internet lehetővé teszi az egyéneknek és a közösségeknek az egész világon, függetlenül attól, hogy a legkisebb és legeldugottabb falvakban vagy a legnagyobb városokban élnek, hogy ugyanúgy hozzáférjenek az információkhoz személyes fejlődésük, képzésük, felfrissülésük, kulturális gazdagodásuk, gazdasági tevékenységük és a demokráciában való tájékozott részvételük érdekében. Mindenki megjelenítheti érdeklődését és kultúráját, hogy a világ megismerhesse azokat.

A könyvtárak és információs szolgáltató helyek fontos hozzáférést biztosítanak az Internethez. Egyeseknek komfortot, tájékozódást és segítséget jelentenek, míg másoknak az egyetlen rendelkezésre álló hozzáférési lehetőséget. Olyan mechanizmust alkotnak, amely lehetővé teszi a források, a technika és a képzés különbözőségeiből eredő hiányok leküzdését.

Az interneten lévő információkhoz való szabad hozzáférés irányelvei

Az internethez és annak minden forrásához való hozzáférésnek összhangban kéne lennie az ENSZ emberi jogokról szóló általános nyilatkozatával, különösen annak 19. cikkelyével:

Mindenkinek joga van a szabad véleményhez és annak kinyilvánításához; ez a jog magában foglalja annak szabadságát, hogy külső befolyástól mentes saját véleményünk legyen, és határoktól függetlenül minden forrásból információkat és eszméket keressünk, azokat megkapjuk és közöljük.

A világot behálózó internet olyan eszköz, amely lehetővé teszi mindenki számára, hogy éljen ezzel a joggal. Ezért a hozzáférhetőséget sem az ideológiai, politikai vagy vallási cenzúra bármely formájának, sem gazdasági akadályoknak nem szabadna gátolniuk.

A könyvtáraknak és információs szolgáltató helyeknek az is a feladatuk, hogy közösségük minden tagját kiszolgálják korra, fajra, nemzetiségre, vallásra, kultúrára, politikai irányultságra, fizikai vagy más fogyatékosagra, nemi vagy szexuális beállítottságra vagy egyéb más helyzetre való tekintet nélkül.

A könyvtáraknak és információs szolgáltató helyeknek ki kellene állniuk használóik azon jogáért, hogy kívánságuk szerinti információkat igényeljenek.

A könyvtáraknak és információs szolgáltató helyeknek tiszteletben kellene tartaniuk felhasználóik személyiségi jogait, és el kell fogadniuk, hogy az általuk használt forrásokat bizalmasan kellene kezeljék.

A könyvtárak és információs szolgáltató helyek felelősek azért, hogy a minőségi információhoz való hozzáférést és a kommunikációt megkönnyítsék és támogassák. A használókat segíteni kellene a szükséges hozzáértéssel és olyan megfelelő környezet biztosításával, amelyben az általuk igényelt információs forrásokat és szolgáltatásokat szabadon és megbízható módon használhatják.

Az interneten lévő sok és értékes forrás mellett van néhány hibás, félrevezető és visszatetszést keltő. A könyvtárosoknak olyan információkról és segédeszközökről kellene gondoskodniuk a használók számára, amelyek segítségével azok megtanulhatják az internet és az elektronikus információ hatékony és eredményes használatát. Kezdeményező módon segíteniük kellene minden használót, beleértve a gyermekeket és fiatalokat is, és megkönnyíteni nekik a hálózaton lévő minőségi információkhoz való felelősségteljes hozzáférést.

Más lényegi szolgáltatásokhoz hasonlóan az internet-hozzáférésnek is ingyenesnek kellene lennie a könyvtárakban és információs szolgáltató helyeken.

A kiáltványban foglaltak megvalósítása

Az IFLA felhívja a nemzetközi közösséget, hogy világszerte támogassa az internet-hozzáférés fejlesztését, különösen a fejlődő országokban, hogy mindenki számára elérhetővé tegye az információ globális hasznát, amelyet az internet kínál.

- Az IFLA felhívja a nemzeti kormányokat az információs infrastruktúra országos kiépítésére, ami lehetővé teszi az ország minden lakója számára az internet-hozzáférést.
- Az IFLA felhívja a kormányokat, hogy a könyvtárak és információs szolgáltató helyek segítségével támogassák a korlátozás nélküli információáramlást az Interneten, és álljanak ellent mindent olyan kísérletnek, ami a hozzáférést cenzúrázná vagy gátolná.
- Az IFLA ösztönzi a könyvtárosokat és a döntéshozókat, hogy nemzeti és helyi szinten stratégiákat, irányelveket és terveket dolgozzanak ki, hogy az ebben a kiáltványban megfogalmazott elvek megvalósuljanak.

Ezt a kiáltványt készítette az IFLA/FAIFE (Könyvtáros Egyesületek és Intézmények Nemzetközi Szövetsége/Szabad Hozzáférés az Információhoz és Szólásszabadság Bizottság és Iroda), jóváhagyta az IFLA elnöksége 2002. március 27-én Hágában, Hollandiában, ünnepélyesen közzétette az IFLA 2002. május 1-jén.

A könyvtárosok műveltsége – művelt könyvtárosok*

Nem is olyan régen, 2001 februárjában, a Magyar Kultúra Napján ugyanebben a teremben, nagyjából ugyanezen közönség előtt hangzott el Hankiss Elemér előadása. A jeles értékszociológus azokat a gondolatokat osztotta meg velünk, amelyek egy nagy értékválságra vagy értékátrendeződésre, egy akár civilizációs nővumnak is nevezhető paradigmaváltásra vonatkoztak. Hankiss Elemér azt mondta és életes példákkal illusztrálta is, hogy bizonyos alapértékek helyébe mások lépnek. Hogy a szolgálat helyébe az önmegvalósítás igénye, követelménye, ha tetszik, erénye lépett, hogy az alázat helyébe a fölényes énkiteljesítés, a kötelességtudat helyébe a kreatív ötletek kimódolása és szétsugárzása stb. Ennek a civilizációs váltásnak a mutatóit a szerző híressé vált könyvében, az először 1999-ben megjelent Proletár reneszánsz című műben táblázatok sokaságába is foglalta, kétséget sem hagyva afelől, hogy ha esetleg nem is mindenki számára tetszetős a tulajdonságok, célkitűzések, erények új tabellája, ez a követelményrendszer ma már létezik, és elhomályosította vagy talán már fel is váltotta a régit, a nekünk megszokottat és kedveset. Megszokottat és kedveset nemcsak személy és neveltetés szerint sokunknak, de szakmánk éthoszának sokkal jobban megfelelőt is. Mert hisz miket tartottunk és tartunk könyvtárosi erénynek, szakmai kívánalomnak? Az első helyen nyilván a szolgálat áll, s azt követik a szinte belőle következők, a szolgálatot, szolgáltatást lehetővé tevők, feltételül szolgálók. Így az alázat is, a kötelességteljesítés is és mind a többiek. Lehet, hogy nemcsak a Gutenberg-galaxis tűnik semmisségbe, de a könyvtáros személye, a „tökéletes” könyvtáros eszménye is avulttá, korszerűtlenné válik? Nemcsak Hankiss Elemér mondanivalói sugallhatják ezt nekünk!

Manapság megsokasodtak a könyvtárosok presztízsenek, e presztízis sohase valami magas szintje alászállásának bemutatásai. Akik arra a kérdésre keresik a választ, hogy milyen lesz, milyennek kell lennie a huszonegyedik század könyvtárosának, sajnos nem azokat a mutatókat sorolják, amelyek a régi eszményhez illenek. Sőt! Elsősorban azt emelik ki, ami a régi eszményekhez képest radikálisan új. A fölényes és roppant specializálódott szakismereteket, a közvetítés technikáiban való profi jártasságot, a számítógépes szép új világ – hogy Almási Miklós könnyed terminusaival éljek – ketyeréinek és kutyüinek ismeretét és kezelni tudását. Nekem, az idősebbnek van egy olyan érzésem, hogy egy réges-régi vita felmelegítéséről és a régítől eltérő megoldásáról, lezárásáról van szó. Az én ifjúkoromban két professzor vitatkozott arról, vajon tudós könyvtárosokra, avagy könyvtártudósokra van-e szükség. Egyikük azt a metaforát is megkockáztatta,

* Elhangzott az Országos Széchényi Könyvtárban 2002. április 29-én, a Széchényi emléknapon. E közlemény az előadás szerkesztett változata.

hogy a könyvtárakban munkálkodó könyvtártudósok olyasfélék, mintha a kórházakban nem orvosok, hanem kórháztudósok teljesítenének szolgálatot. Ő az ilyenekből nem kér. Ma mintha egyre inkább az ellenkező nézet kapna lábra.

Talán nem tévedek, ha azt vélem, ilyesféle irányba mutatnak azok a cikkek, írások is, amelyek a könyvtárosképzés alapkérdéseit boncolgatják. A történelmi, elsősorban a művelődéstörténeti tartalmú tárgyak és diszciplínák helyére és rovására ezek a szerzők nemcsak minden fájdalom és nosztalgia nélkül, de nem is titkolt diadalérzéssel az információs brókerséghez szükséges szakok oktatását és elsajátíttatását állítják. Jól tudjuk, hogy ha sok meghatározó jegy mutat egy irányba, akkor az akár a kibontakozó tézis igazolásának is tekinthető. Nos az eddigiekben vázolt meghatározó jegyek nagyon is egy irányba látszanak mutatni.

Ám ne essünk kétségbe! Vannak ugyanis más meghatározó jegyek is!

Amikor a művelt ember ideálképét óhajtotta megrajzolni Hamvas Béla, a könyvtáros figurájáról vette a mintát. (Persze könyvtáros volt ő maga is és korának egyik legműveltebb egyénisége.) A hagyomány megőrzésének és a modern szolgáltatás ellenmondásainak a feloldására Monok István a bibliothecarius doctus eszményét mutatta fel, állította egy közelmúltbeli vándorgyűlés hallgatóságáé elé. Nyíri Kristóf, egyébként a virtuális világok és technikák, a digitalizált szellemi kincsek filozófus specialistája így ír (nem véletlenül idézik oly gyakran könyvtárosok): „A feladatot csak olyan réteg láthatja el, mely információtechnikai s ugyanakkor történeti klasszikus műveltséggel bír: új műveltségi elit, mely a könyvek világában való otthonos tájékozódását a komputerkorszakban is megőrzi.” Más, nem kevésbé tekintélyes szerzők a tartalomszolgáltatás (ebben a vonatkozásban csak műveltségi–művelődési tartalmat jelenthet) prioritását emelik ki a formai-technikai szolgáltatások előtt. És így tovább. Úgy látszik, úgy szeretném látni és láttatni, más meghatározó jegyek is vannak és mutatnak valami felé. De hát mi felé? Milyen irányba?

Úgy hiszem, a művelt könyvtáros személyének irányába. És – legalábbis remélem – ez az eszmény, ez a modell segít feloldani az előbbiekben bemutatott ellentmondást is. Mert hiszen ha a művelt könyvtáros a cél, akkor az önkiteljesítés, egyéniségkimunkálás és az alázat, szolgálat, kötelességteljesítés nem egymást kizáró, hanem egymást feltételező fogalmakká válnak. Ha a könyvek világában, és ez a világ lehet természetesen a digitalizált világ is, otthonosságra törekszem, akkor persze önérvényesítésről van szó, de egyúttal arról is, hogy betöltöm azt a szerepem a társadalomban, amelynek betöltésére hivatásom van. Önmegvalósítás és társadalmi szerep felvállalása tehát egybeesni látszanak. De mehetünk még bátran tovább is, érveink jó részét még nem számoltuk elő. Egy nem éppen kíméletességéről ismert filozófus-publicista egy alkalommal ezt írta: „a szocializmus évtizedei létrehozták a korábban nem csak nem létező, de sőt elképzelhetetlen figurát, a műveletlen értelmiségi speciesét.” Nos, a megállapítás igaza felől el lehet merengni (például a magas kultúrától érintetlenül maradt nyugati szakértelmiség státusa felől elmélkedve), ám a műveltségnek mint olyanak a ritkaságértéke kétségtelennek látszik. Miért ne tölthetné be az úrt vagy annak legalább jó részét a könyvtáros, a könyvtáros-társadalom? Hisz, vélhetjük, a könyvtáros számára állnak leginkább ezek a műveltségghordozók és források, ráadásul, mint láttuk, a szakmai éthosz is ezre követeli a szakma képviselőitől. Ám honnan szerezzé be, hogyan alapozza meg, hogyan tartsa karban műveltségét az a könyvtáros, akinek ezeregy egyéb dolga van, s aki réges-rég rájött arra, milyen oktondiság

azt vélni, hogy ha valaki könyvtáros, nyilván rengeteg ideje van olvasni. Ez persze igaz, de csak félig. Mert a szolgálati időben, munkavégzés közben is lehet, sőt kell olvasnia, tájékozódnia a könyvtárosnak. Könyvek, kiadványok címeinek sokaságát kell átnéznie, könyvek tartalma felől igen alapos információkat szereznie az állományalakító könyvtárosnak, a szakosónak, a metaadatok megadójának, hatalmas állományrészek beható ismeretét kell megszereznie a tájékoztató könyvtárosnak, a világ tudományosságában kell tájékozottnak lennie a referáló könyvtárosnak, a legfrissebb neveket, diszciplínákat, irányzatokat kell betéve tudnia és mindenkor naprakészen átalakítva tárolnia az olvasószolgálatosnak, a klasszikus értékek világában kell otthon lennie a könyvtáros névre igényt tartó munkatársaknak, az adott hely minden fontos információja birtokában kell lennie a helyismereti könyvtárosnak. Természetesen nagyon fontos a közvetítés módja és technikájának ismerete, biztos kezelése. Amikor Hölgyesi Györgyi, az Új Könyvek felelős szerkesztője köszönő leveleket kap könyvtárosoktól, melyekben az állománygyarapítási tanácsadó „tartalomszolgáltatásait” nyugtazzák örömmel a levélírók, a művelt könyvtáros önművelésének eseményeiről kaphatunk bizonyítékokat. Amikor olvasók sokasága nem a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros szakkikkeiért lelkesül, hanem a szemleszerű, korszerű műveltséganyagot görgető írásokra reflektál pozitíven, ugyanerről lehet szó. Persze más, egészen más a tájékozottság, informáltság és a tudás, az ismeretanyag, a rendszerré, szerves egésszé formált tudás. De a műveltség, amiről eddig szó esett, többek közt azt is jelenti, hogy e kettő egységét, arányos elosztottságát, egymásra vonatkoztatottságát kidolgozzuk, megteremtjük.

A múlt században többen felhívták a figyelmet arra (legnagyobb hatással Szerb Antal képviselte ezt a nézetet), hogy írásaikból felismerhető, mely foglalkozás űzője egy-egy alkotóművész. Vannak újságíró-írók és vannak tanárember írók. Két különböző mentalitás, két különböző műveltségípus, olyannyira mások, hogy a lírai versre, a nagyregényre, a humoreszkre is rányomják bélyegüket. Én éppen nem tartom lehetetlenségnek, sőt egyenesen kívánatosnak vélem, hogy bizonyos írókra, költőkre – műveik alapján – az olvasók kimondhassák, kimondják a verdiktet: XY bizonyonnyal könyvtáros, hiszen így csak azok tudnak írni, így csak azokon látszik, érződik az organikus műveltség.

Mondandóm végén igencsak zavarban vagyok. A szellemi elithez tartozás követelményeit tártam a szellemi elit tagjai elé. Kérem, vegyék hát úgy a dolgot, hogy magamat és a hozzám hasonlókat biztattam, még véletlenül sem e sorok olvasóit.

Győri Erzsébet

Könyvtárosok(k) az ezredfordulón*

1. rész: Könyvtárosi pályatükör – 2001

A 3K 2001/6. számában megjelent szakirodalmi szemlém a **könyvtárosi hivatás mai helyzetéről, szakmai jellegzetességeiről, alakulásáról, változásairól, külső és belső problémáiról** nagy visszhangot keltett a könyvtáros társadalomban. A számtalan pozitív visszajelzés (amit ezúton szeretnék nyilvánosan is megköszönni) gondolkodóba ejtett. Vitathatatlan, hogy szakmai körökben évek óta folyamatosan napirenden van annak vizsgálata, *hogy az elmúlt évek társadalmi, politikai, technikai változásai hogyan módosították Magyarországon a tradicionális könyvtár- és könyvtárosképet*. Azonban ennek az időszaknak a mérlege még nem készült el, a tapasztalatokat, tendenciákat átfogóan még nem összegezték. Pedig úgy tűnik, a szakmán belül határozott *igény van* arra, hogy valaki megírja – minden eufémizmust mellőzve – a magyar könyvtártörténet legújabb fejezetét. Jelen írásommal – **egy 2001 nyarán készített empirikus vizsgálat eredményeinek közzétételével** – ehhez a summázathoz szeretnék újabb adalékokkal szolgálni.

Felmérésem vázlatos bemutatása előtt azonban – emlékeztetőül – tekintsük át újra *röviden* a vonatkozó szakirodalom megállapításait az elmúlt mintegy másfél évtized történéseiről. Azért is szükséges ezt megtennünk, mert a kérdőívek megszerkesztésekor, majd az értékelés során is a felvetett problémák, alapkérdések és hangsúlyok tekintetében a könyvtári szakirodalmat követtem.

1. Ahogy a szakemberek látták

Nem kétséges: a pálya és a könyvtárak igen nehéz korszakot éltek át a 20. század végén. Az összkép rendkívül ellentmondásos. A sok tényező által meghatározott könyvtárosimázs drámai átalakuláson ment át. **Az általánosságban élő könyvtárkép sem érvényes többé.** A könyvtár már nem a könyv, könyvtáros, olvasó szentháromsága. Mindhárom elem gyökeres átalakuláson ment át: más szerkezetű és típusú állományt keres és más könyvtárosi magatartást igényel a könyvtárak új felhasználói köre.

Keveset változott viszont a szakma társadalmi megítélése ezekben az években. **A helytelen értékítéssel magyarázható a szakma alacsony presztízse.** A **könyvtárosi életkörülmények és jövedelmi viszonyok alakulása is negatív képet mutat.** Általánosságban megfogalmazható, hogy ez a szakma mindenképpen többet ad a társadalomnak, mint amennyit visszkap tőle.

* Az itt közölt írás az eredeti tanulmány rövidített és átszerkesztett változata. Teljes terjedelmében lásd Kozmáné Sike Emese (2001) Könyvtárosok(k) az ezredfordulón. Szakdolgozat. Debrecen, DE TTK.

A korábban meglehetősen egységes könyvtáros szerep ma differenciált posztstruktúrát képez. A politikai, társadalmi, szakmai változások nyomán új elvárások kapcsolódtak a hagyományos kompetenciákhoz, sok esetben elnyomva, háttérbe szorítva azokat. Ezek közül **két új funkció emelkedik ki: a szociális munkás és az információs szakember szerepköre.**

A könyvtároshivatásról és annak 1985–2000 közötti változásairól számot adó szakirodalom a magyar könyvtárosok **illúzióvesztésének** folyamatáról és a **pozícióvesztés** életérzéséről számolt be. Egyszersmind arról a pozitív tényről, hogy **megindult a szakma professzionalizációra törekvése** úgy, hogy közben a pályán lévőknek sikerült megőrizniük hitüket és fontosság tudatukat.

2. Ahogy a könyvtárosok látják

2.1. *A felmérés célja, körülményei; módszerek, eszközök*

A továbbiakban bemutatásra kerülő empirikus vizsgálatom elsődleges célja annak feltérképezése volt, hogy miként érzik magukat ma a könyvtárosok, mit várnak jelenüktől, és milyen jövőképpel rendelkeznek, azaz a szakirodalomból kiolvasható trendek hogyan ütköztethetők egy empirikus vizsgálat eredményeivel.

A vizsgálati adatok alapján áttekintettem, hogy milyen elemei vannak a korszerű **könyvtár- és könyvtárosképeknek**, és ennek mennyiben **tud, képes, akar megfelelni** napjaink könyvtáros társadalma és könyvtári intézményrendszere; kerestem a **könyvtáros pálya átalakulását, változásait kísérő jellemző folyamatokat, fejlődési tendenciákat**; összegeztem a könyvtárossághoz kapcsolódó **megújult szakmai értékek, célok, követelmények, képzettség, jövedelem, társadalmi szerep, presztízs, imázs** jellemzőit; végül megvizsgáltam, **hogyan az újfajta szakértelmek megjelenése hogyan befolyásolta a hagyományos könyvtárosi attitűdöket.** A felvetett kérdéseket a könyvtárosok perspektívájából közelítettem meg, ezért munkám egyfajta „hangulatjelentésként”, a szakma hangjaként is olvasható. (Esetenként olyan feltételezések megfogalmazására is mód nyílt, melyek további elemzéseket és kutatásokat igényelnek, esetleg továbbgondolkodásra ösztönöznek, de bízom benne, hogy ez nem megy a tárgyilagosság rovására.)

A vizsgálat az írásbeli kikérdezés módszerével, kérdőív segítségével történt. A kérdőív 34 kérdést tartalmazott. A válaszadó személyével kapcsolatos adatok blokkja után 12 nyílt és 11 zárt végű kérdést helyeztem el. A zárt kérdések biztosították a kellő objektivitást, a nyílt kérdésekre és a válaszok indoklására érkezett információk pedig lehetővé tették az eredmények finomítását, az esetlegesen előre nem megfogalmazott szempontok vizsgálatát, összefüggések feltárását.

A kérdőívet három fő egységre osztottam. Az első részben általános információkra kérdeztem rá a kitöltő személyre és munkahelyére vonatkozóan, de nevet nem kértem. A második részben – céljaimnak megfelelően – a válaszadónak a könyvtáros pályáról alkotott véleményét, munkájukkal kapcsolatos élményeiket, könyvtárosi attitűdjüket, szakmai problémáikat vizsgáltam. A harmadik rész két „levezető kérdése” lehetőséget adott a szabad véleménynyilvánításra, minden fontosnak tartott egyéb gondolat elmondására.

A visszaérkezett kérdőíveket rendszereztem, a szükséges pontokon kódoltam, és számítógép segítségével dolgoztam fel. Néhány kérdést 1–5-ig terjedő skála

alapján értékeltetem, az elemzés ezekben az esetekben a számtani átlag alapján kialakított rangsor szerint történt. Egyszerű számításokat, összehasonlító elemzéseket végeztem a kapott adatok segítségével.

2.2. A minta jellemzői

Előjáróban fontos megjegyezni, hogy a felmérésemben bevont könyvtárak és könyvtárosok kiválasztása *nem véletlen mintaválasztás* alapján történt. A kapott eredmények ezért általános következtetésekre nem adnak lehetőséget, csak *jelzés-értékűek*, de tendenciák felvázolására, további vizsgálatok alapját képező hipotézisek felállítására alkalmasak lehetnek.

Mivel a felmérés a könyvtáros pályához kapcsolódó kompetenciák változását, alakulását is vizsgálta, elsősorban olyan személyeket kellett megkérdezni, akik könyvtárosként élték át az elmúlt másfél évtized történéseit, emlékeik, tapasztalataik, mondandójuk van e kérdéskörrel kapcsolatosan. Fontos követelménynek tartottam azt is, hogy többféle könyvtár- és településtípusba eljussanak a kérdőíveim.

Személyes kötődésem révén felmérésemet végül is az Észak-Alföld régió megyéire – Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg – terjesztettem ki. S bár ma már nem e régió tagja Borsod-Abaúj-Zemplén megye, de mivel gazdaságilag, társadalmilag, infrastrukturálisan, értékrendben rendkívül közel áll az előbbi megyékhez, szintén bevontam a vizsgálódásom körébe. A kiválasztott megyék 25 jelentős *közművelődési (nyilvános!), felsőoktatási és szakkönyvtárába 111 kérdőívet* juttattam el postai úton a könyvtár igazgatójának címezve. Számszerű megoszlásukat az *1. táblázat* szemlélteti. Kísérőlevélben kértem a vezetők segítségét a vizsgálati feltételeknek megfelelő kollégák bevonására s a kérdőívek visszaküldésére.

1. táblázat

*A felmérésbe bevont könyvtárak típusa
(tervezet és megvalósulás)*

A könyvtár (munkahely) típusa	Kiküldött kérdőívek száma (db)	Visszaérkezett kérdőívek száma (db)
Közművelődési könyvtár (megyei, városi)	52	38
Tudományos szakkönyvtár	9	4
Felsőoktatási könyvtár	50	25
Összesen	111	67

Látható, hogy a közművelődési és a felsőoktatási könyvtárak esetében az egyensúlyra törekedtem. A kiküldött kérdőívekből azonban csak 67 érkezett vissza a feldolgozás megkezdéséig, így az általam tervezett egyensúly némiképp felborult. Az összesítés azt is jól mutatja, hogy *legkézségesebbeknek a közművelődési könyvtárakban dolgozók* bizonyultak: legnagyobb számban ők küldték vissza a kérdőíveket. *Legkevésbé együttműködők a szakkönyvtárosok* voltak.

A 2. táblázat a felmért településeket mutatja és azok részvételi súlyát a kutatásban.

2. táblázat

*A felmérésbe bevont települések
(a megvalósulás)*

Felmért település	Válaszadók száma (db)
Debrecen	22
Nyíregyháza	14
Szolnok	9
Miskolc	15
Hajdúszoboszló	4
Egyéb (vidék)	3
Összesen:	67

A táblázat a *feldolgozott* kérdőívek alapján készült. Eredeti elképzelésemet itt is módosította az a tény, hogy a kérdőíveknek csupán 60%-át kaptam vissza időben. Felmérésemben legnagyobb szerepet – eredetileg is – Debrecennek (illetve Hajdú–Bihar megyének) szántam: szakkönyvtárakat és kisebb településeket csak ebből a körzetből vontam be a vizsgálatba. S bár éppen innen *nem reagáltak legtöbben* megkeresésemre, látható, hogy Debrecen kiemelt pozíciója mégis megmaradt.

A **nemek szerinti** megoszlás viszont közelít az országos átlaghoz: a résztvevők közt 3 férfi (4%) és 64 nő (96%) volt.

A nemek közötti arányeltolódás, a nők túlsúlya nem meglepő: tudjuk, a könyvtárosság – Magyarországon – tipikusan női foglalkozás. (Inkább örülünk, hogy sikerült férfi kollégát is szóra bírni!)

Külön figyelmet érdemel viszont a válaszadó könyvtárosok iskolai végzettsége. (ld. 3. táblázat)

3. táblázat

A vizsgálatban résztvevők legmagasabb szakmai végzettsége

Végzettség	Válaszadók (%)
Középfokú	4,0
Főiskola	73,0
Egyetem	23,0
Összesen:	100

Jól látható, hogy a domináns szakmai végzettség a főiskola. Ez természetes következménye a szakma képzési rendszerének. Tudjuk, az 1960-as évektől kezdődően a könyvtárosképzés pillérei a tanárképző főiskolák. Egyetemi szinten elsősorban a könyvtári vezetők képzése a cél. Nem véletlen tehát az sem, hogy kérdőívem egyetemi végzettségű kitöltői *valóban* vezető beosztásokat töltenek be munkahelyükön! *Érdekelhető viszont az is, hogy az előképzettséget tekintve a szakmát egyértelmű emelkedés jellemzi.*

14-en (21%!) jelezték, hogy eredeti végzettségük nem könyvtáros, hanem – tanulságos felsorolni –: *borász (!), tanár, tanító, művelődési menedzser, filológus, gépészmérnök (!), ápolónő (!), csecsemő- és gyermekgondozó (!), gyors- és gépíró (!), programozó.* Elgondolkodtató: vajon, milyen indítékból lesz a gépészmérnökből, az ápolónőből, a borászból stb. könyvtáros?

Néhány esetben valószínűnek érzem, hogy rövid „kitérőnek” indult csupán a könyvtáros-lét, s aztán a „transzformációs válság” véglegesítette azt.

2.3. Az elemzés

A továbbiakban a *kérdőívemből kiragadott 15 kérdésre* adott válaszok alapján megkísérlem bemutatni azokat a tényeket és összefüggéseket, melyek leginkább képesek jellemezni azt az állapotot, amelyben szakmánk a 21. századba lépett.

1) Véleménye szerint – napjainkban – milyen mértékben jellemzik az alábbi ismérvek a könyvtáros munkáját?

Első kérdésem a *könyvtáros pálya általános szakmai jellemzőit, pályakövetelményeit vizsgálja.* Mindenekelőtt arra kerestem a választ, hogyan jellemezhető ma ez a szakma, milyennek látják maguk a pályán lévők. A szakirodalomban olvasható megállapításokra támaszkodva felsoroltam a *könyvtárosi hivatás néhány jellemzőjét.* (Valamennyi ismérv felsorolása sajnos lehetetlen volt, szubjektív szelekcióra kényszerültem azért, hogy a kérdés – a kitöltők számára – ne legyen túl hosszú vagy nehezen megválaszolható.) Arra kértem a válaszadókat, hogy a könyvtáros hivatásra vonatkozó *kijelentéseimet, aszerint, hogy milyen mértékben érzik jellemzőnek a szakmára, értékeljék* 1-5-ig terjedő skálán. Az 1-es értékhez az „egyáltalán nem jellemző”, az 5-ös értékhez pedig a „dőntően jellemző” válasz rendelhető. A felhasznált ismérveket és a választások rangsorát látogató *4. táblázat* szemlélteti.

A könyvtárosok válaszaiban (könyvtártípustól függetlenül!) a *szolgáltatásjelleg* minden más könyvtár-specifikusabbnak tűnő vonást maga mögé utasított. A felsorolt jellemzők rangsorából tehát éppen egy olyan ismérv emelkedik ki – méghozzá elég határozottan –, amely látszólag nem igazán képes definiálni szakmánkat, hiszen a posztindusztriális társadalmakban kevés dolog van, amiről ez nem mondható el. (Ma már pl. az iskola is „szolgáltató”, amikor éppen nevel!) Tudjuk, hogy a *szolgáltatás* a 20. században került a könyvtár(os)i gondolkodás középpontjába. A „szolgáltató könyvtár” viszont nem csupán egy elnevezés (mely egyébként jól tükrözi a '80-as és '90-es évek magyarországi változásait is): a szakma képviselői számára sokkal többet jelent ennél, tartalmi jegyeket is hordoz, úgy vélem, egyfajta *kliensorientációt* jelent.

A könyvtárosi munka jellemzői a válaszok rangsorátlagában

Választható jellemzők	A választások rangsorátlaga
Autonóm hivatás	2,9
Társadalmilag hasznos	4,1
Tekintélyt ad	2,6
Intellektuális tevékenység	4,0
Specializált ismereteket követel	3,8
Fizikai munkavégzést igényel	2,6
Nevelő hatású tevékenység	3,3
Szociális tevékenység	3,0
Szolgáltatás jellegű tevékenység	4,3
A közösség elismeri	2,5
Megfelelő az anyagi megbecsültsége	1,2

A társadalmi hasznosság szempontja került a második helyre, alig megelőzve a *tevékenység intellektuális jellegére* vonatkozó megállapítást. 4-es vagy ennél jobb átlagot az 5 fokú skálán csupán ez a három kijelentés ért el! Ezekből kell tehát kiindulnunk, ha – a magunk számára – jellemezni akarjuk szakmánkat.

Az önértékelés szempontjából legalább ilyen fontos a skála másik vége! Az 1-es átlag közelében is nagy kiugrás tapasztalható. Messze kiválik a mezőnyből *negatív* irányban (ismét könyvtártípustól függetlenül!), a *pálya anyagi megbecsültségének* értékelése (1,2 átlag). A válaszadóknak csaknem 100%-a vélte úgy, hogy *anyagi elismertségünk egyáltalán nem* megfelelő. Problémás továbbá a *közösség elismerésének* (2,5 átlag), a *tekintélynek* (2,6 átlag) és az *autonómiának* (2,9) a hiánya. Ezek jelentős lemaradásban vannak a vezető hármas mögött!

Minden további ismérv közepes minősítést kapott. A válaszadók úgy találták, hogy többé-kevésbé valamennyi jellemző a könyvtáros munkájára, de egyik sem kiugró mértékben. A közepes osztályzatot kapott jellemzők közül egyet azért érdemes kiemelni: a *szociális tevékenységet* – a szakirodalomban ugyanis nagy hangsúlyt kapnak a könyvtárosok szociális irányú szerepvállalásai. Ennek részletesebb vizsgálata jól érzékelteti, hogy egy-egy ilyen globális tekintett „középérték” hogyan áll össze.

Az egyes könyvtárakra lebontott elemzés azt mutatta, hogy *e funkció 3-nál magasabb értéket kapott minden közművelődési könyvtárban*, és alacsonyabbat a többi könyvtár esetében.

- 2) Ha visszatekint az elmúlt 10 évre, melyek azok a jellemzők, amelyekben lényeges változást érzékelt pozitív vagy negatív irányban?

Külön, kifejtős kérdésben kértem véleményt arról, hogy az elmúlt 10 évben milyen változásokat tapasztaltak ezeken a területeken. A válaszokban rendszeresen visszatért a *korszerűsödő technika pozitív hatásainak*, a *számítógép nyújtotta elő-*

nyököknek az említése. Az ebből fakadó kedvező hatások legerősebben a felsőoktatási és a megyei könyvtárakban jelentkeztek. Jól érzékelhető a *könyvtári szolgáltatások iránti igények fokozódása* is. Ez a felsőoktatási és közművelődési könyvtárakban – elsősorban – a *tanulói–hallgatói felhasználói csoport ugrásszerű számbeli növekedését* jelenti. Sokan említették, hogy egyre több lehetőségük van intézményes keretek között a *specializált ismeretek megszerzésére*.

Negatív jelenségként legtöbbször – tekintet nélkül arra, hogy milyen könyvtártípusban dolgoznak – az *anyagi és erkölcsi megbecsülés hiányát* említik. A többség véleménye szerint a könyvtárosok elismertsége sem társadalmilag, sem anyagilag nem áll arányban azzal a szellemi ráfordítással, amit ez a munka igényel. „A rendszerváltás óta egyre inkább a *jövedelmezőség határozza meg egy-egy foglalkozás presztízsét. Egy könyvtáros munkája viszont nem hoz pénzben kifejezhető hasznot.*” (44 éves nő). Az idősebbek szomorúan veszik tudomásul, hogy – a múltban igen jellemző – *nevelő hatás és szerep teljesen eltűnőben van*, bár manapság több fiatal fordul meg a könyvtárakban. „*Mindenki siet,... gyors információátadás – ez jellemzi a mai könyvtárosi munkát.*” (54 éves nő). Kisebb mértékben igaz ez a vidéki városok könyvtáaira. Itt még él az igény a személyesebb kapcsolatok (pl. olvasmányélmények megbeszélése) ápolására.

A bemutatott véleményeket összesítve – már itt, a kutatás elején – megállapítható, hogy **a szakma és a társadalom viszonyában deklarált és a valóságos fontosságuk, a tényleges társadalmi helyzetük között komoly ellentmondást érzékelnek a könyvtárosok. Miközben létező társadalmi igény van a szakma magas szintű teljesítménye iránt, a könyvtárosok megbecsültsége, elismertsége és anyagi javadalmazása megszegyenítően alacsony.**

- 3) Az alábbiak közül milyen jellegű ismeretekre van szüksége mindennapi munkájában, és milyen mértékben?

Kérdésselvetésem **azoknak az ismereteknek, képességeknek, kompetenciáknak az összegyűjtését** célozta, melyekre a **ma könyvtárosának mindennapi munkájában szüksége van/lehet.** Ismét a szakirodalom alapján válogattam össze a lehetséges tudástartalmakat. A válaszadók ezúttal is öt fokozatú Likert-típusú skálán fejezhették ki egyetértésüket vagy egyet nem értésüket.

5. táblázat

A könyvtárosi munkához szükséges ismeretek a választások rangsorátlagában

A választható könyvtárosi ismeretek köre	Választások rangsorátlaga
alapos könyvtári szakmai tudás	4,6
könyvtári adatbázisok ismerete	4,5
internethasználat ismerete	4,4
közhasznú információk ismerete	3,8
minden tudományterület ismerete	3,5

A választható könyvtárosi ismeretek köre	Választások rangsorátalaga
pszichológiai ismeretek	3,4
pedagógiai ismeretek	3,3
idegen nyelv ismerete	3,2
egy tudományterület mélyebb ismerete	3,0
szociológiai ismeretek	2,9
marketing–menedzsment ismeretek	2,7
gazdasági ismeretek	2,6
programnyelvek ismerete	2,5
gyógypedagógiai ismeretek	1,7

Örvendetes, hogy kivétel nélkül mindenki az *alapos könyvtári szakmai tudást* tartja a legfontosabbnak. Bármilyen munkakörben dolgozik, bármilyen beosztást tölt be – (hagyományos) szakmai ismeretek nélkül senki nem boldogulhat. Fontos tanulság ez, érdemes megjegyeznünk...

Amikor (később) a napjainkban már **hasznosíthatatlannak vélt „tradicionális könyvtárosi ismeretekről”** faggattam a válaszadókat, 46 esetben (69%) nyomatékos „**nincs ilyen**” vagy „**mindegyikre szükség van**” választ kaptam. Az a határozott véleménye tehát a megkérdezetteknek, hogy a hagyományos szakmai ismeretekre (osztályozás, dokumentumleírás stb.) – folyamatosan karbantartva azokat – különböző mértékben ugyan, de ma is szükség van.

S ha kíváncsiak vagyunk a „miért”-re is, álljon itt két jellemző válasz a sok közül: „*Mivel a ma könyvtára még mindig inkább a tegnapé, szükség van a hagyományos ismeretekre is.*” (28 éves nő). „*Bármilyen mértékben fejlődik és változik a könyvtárak világa, a tradicionális könyvtárosi ismereteket nem lehet háttérbe szorítani, arra akármikor szükség lehet, még ha új formában is.*” (46 éves nő).

Nem véletlen az sem, hogy éppen a számítógéphez kapcsolódó kompetenciák (*internethasználat, könyvtári adatbázisok ismerete*) kerültek a rangsor következő két helyére. A könyvtári munka, a mindennapi feladatok ellátása nem nélkülözheti az információs és telekommunikációs technológia (IKT) használatát – minden gyakorló könyvtáros döntő fontosságot tulajdonít neki. Az IKT alkalmazásának képességét egyébként ma már evidenciaként kezelik a modern gazdaság minden területén, és ezek a technológiák a hétköznapi életet is egyre inkább áthatják.

A felsorolásban ezeken kívül szereplő ismeretek többsége csak a közepes felé tendáló átlagot kapott. Azon ismeretek tartoznak azonban ebbe a csoportba, melyekre könyvtártípusonként más-más fokú (lehet) az igény: *pedagógiai, szociológiai, pszichológiai*, stb. Mivel nem azonos súllyal vettek részt a különböző feladatkörű könyvtárak felmérésében, nem lenne szerencsés ezekből az értékekből messzemenő következtetéseket levonni. (Például a megkérdezetteknek csupán 6%-a dolgozik szakkönyvtárban, s noha ők valamennyien azt válaszolták, hogy maximálisan – 5 – szükségük van arra, hogy *egy tudományterületet mélyen ismerjenek*, a többi válaszadó ettől merőben eltérő véleménye miatt nem kaphatott közepesenél jobb minősítést ez a kijelentés.)

Egy kompetencia kiemelését közülük mégis szükségesnek tartom. Az *idegen nyelvű kommunikáció képessége* legalább olyan fontos kérdés napjainkban, mint

az IKT használata. A legnagyobb számban ezt jelölték meg a válaszadók azon elvárások között (egy későbbi kérdés kapcsán is), melyeknek *nem tudnak kellő mértékben megfelelni*.

Paradox a helyzet: miközben többségük csak 3-asra értékelte az idegen nyelv fontosságát a könyvtári munkában (az átlag 3,2!), addig a válaszolók közül minden ötödik nyelvet tanul. Néhány esetben a nyelvismeret hiánya komoly frusztráció okozója is. A látszólagos ellentmondásra magyarázatul szolgálhat – talán – az, hogy a könyvtárosok tájékozott emberek, s mint ilyenek, tisztában vannak azzal, hogy korábbi tudásképzésük átértékelése most van folyamatban, globalizálódó világunkban új tudástartalmak értékelődnek fel. Ezeknek egyike éppen az idegen nyelvű és különböző kultúrák közötti kommunikáció. *Tudják*, hogy e képesség semmi mással nem pótolható, s előbb-utóbb egyre több szükségük lesz rá. Tehát e téren egy picit elébe mennek az elvárásoknak...

Végül még egy szubjektív megjegyzés. Bár *a piacorientált gondolkodás már a könyvtáraktól sem idegen, a hétköznapi munka szintjén még nemigen jelentkezik*. (Gazdasági, marketing ismereteket a napi munka az átlag könyvtárostól csak minimális mértékben igényel – ezt jelzi a 2,6 és 2,7 átlag.) A könyvtárakban ez ma még inkább csak vezetői privilégium. A könyvtárosok képzésében azonban – nagyon helyesen – ott a helye!

- 4) Milyen jellegű ismereteket adtak azok a továbbképzések, melyeken részt vett az elmúlt években?

A mindennapi munkához szükséges ismeretek körét – más megközelítésben – jól érzékelteti a továbbképzéseken szerzett ismeretek jellege is. (ld. 6. táblázat.)

Jól látható, hogy a válaszadók 46%-a (31 fő) érezte úgy az elmúlt évtizedben, hogy kívánatos lenne szakmai tudását továbbképzésen korszerűsíteni, mert az idő közben alaposan elavult. Persze ma már a formális végzettséggel megszerzett ismeretek sem elegendők önmagukban, bővíteni kell azokat is – például informatikai ismeretekkel.

6. táblázat

A továbbképzéseken szerzett ismeretek jellege

Ismeretkör	Választások száma (fő)
Könyvtári	31
Informatikai	48
Idegen nyelvi	14
Üzleti/piaci	11
Egyéb (pl. minőségbiztosítás)	11

A válaszadók 71%-a (48 fő) vett részt az elmúlt 10 évben olyan továbbképzésen, mely informatikai ismereteket adott (6. táblázat). Ma már – szerencsére – az alapképzésből sem hiányoznak az ilyen jellegű tudnivalók. (Sőt! Az

informatika a szak elnevezésébe is bevonul, a bölcsészképzésről szóló új kormányrendelet értelmében már a szak és a diploma neve is jelzi a képzésben lezajlott korszakváltást: „informatikus könyvtáros” diplomát fog kiadni minden egyetem!) A könyvtáros pályára felkészítő „kezdő” képzésben megszerzett formális végzettség mellett azonban továbbra is fontos szerep jut a munka melletti szakmai fejlesztés különböző formáinak.

A megkérdezettek 21%-a (14 fő) olyan képzésre jelentkezett, mely idegennyelvi ismereteket (is) nyújtott.

5) Mely foglalkozás(oka)t érzi a felsoroltak közül legközelebb a könyvtárosi szakmához, és miért tartja „rokonszakmáknak” a kiválasztottakat?

A könyvtár(os)i munka megkülönböztető jegyei megmutatkoznak a más foglalkozásokkal való kapcsolatban is. Mivel a kérdések a könyvtárosi munka sokszínűségét sugallták – és úgy tűnik, ez a válaszadók maximális egyetértésével találkozott –, mindenki nagyon lelkesen sorolta a „rokon vonásokat” (olyannyira, hogy terjedelmi behatárolásom is sikertelennek bizonyult, a *megadott sorok* alá, mellé, közé is írtak). Ezzel tulajdonképpen minden eddigi kérdésre adott válasznál jobban jellemezték azt a könyvtárosképet, amely bennük él. Indirekt módon tehát mindenki saját pályadefinícióját írta le itt válaszként.

A 7. táblázat a szakmaválasztások százalékos megoszlását mutatja.

7. táblázat

A szakmaválasztások százalékos megoszlása

„Rokonszakmák”	Választások aránya (%)
pedagógus	72
gyógypedagógus	10
pszichológus	49
szociális munkás	25
könyvesbolti eladó	31
raktáros	16
információs menedzser	64
kulturális menedzser	79
tanácsadó	25
informatikus	55
belsőépítész	1
szociológus	7
lelkész	9
egyik sem	0
egyéb	6

Messze legtöbb szavazatot kapott a *kulturális menedzser, a pedagógus és az információs menedzser*: valamennyi **tudásátadással, az információáradat szelektálásával, „fogyaszthatóvá tételével”** és **célba juttatásával** foglalkozik, ahogy a könyvtáros is. Az *informatikus szakma* rokonságára is sokan (55%) voksoltak, mert a **modern technológiák alkalmazása, az adatbázisok használata** jellemzi, mint a könyvtárost is. Előkelő helyen végzett a *pszichológus*, mert **emberekkel foglalkozik segítő szándékkal, lelki problémákat kezel;** a *könyvesbolti eladó*, mert **ismeri a friss irodalmat, adott témában műveket ajánl,** nyelvi és zenei anyagokat **szolgáltató;** a *szociális munkás*, mert **érzékeny, odafigyel** a rászorulóra, **empátiával** rendelkezik – miként a könyvtáros is. De választották a *lelkészt* is, mert még mindig van, aki szerint „a könyvtár a lélek temploma”.

„Itt a *legalantasabb munkától a legmagasabb szintű szellemi tevékenységig* mindent meg kell csinálni, és nagyon sok mindenhez *kell(ene)* érteni a saját szakmánkon kívül, *legalább nagy vonalakban. Sokszor volt rá példa, hogy ugyanazon a napon mászszámra pakoltuk a könyveket, majd számítógéppel feldolgoztunk valamennyit, aztán egy külföldi könyvügynökkel kellett tárgyalni, majd egy professzornak kellett a tudományos munkájához irodalmat keresni, végül be kellett menni a városba egy könyvet sürgősen megvenni.*” (42 éves nő). Ez az egyik kérdőívből vett idézet is bizonyítja, hogy **rendkívül összetett a könyvtárosi hivatás.**

A fenti véleményekből azonban kiemelhető az a néhány kulcsfogalom, mely alkalmas arra, hogy definiáljuk vele szakmánkat, és jellemezzük a szakma képviselőit. Ezek: **információkezelés, tudásmenedzselés, interperszonális kommunikáció, altruista szemlélet, empátiakészség.**

6) Soroljon fel olyan fogalmakat, melyekkel körülírható, jellemezhető saját munkája!

A fentiek alapján formálódó képet színesítik a *6. kérdésre* adott válaszok, melyekben – kérésnek megfelelően – olyan fogalmakat soroltak fel a válaszadók, melyekkel saját munkájuk írható körül (beleértve a szakmai szempontokon túl a szükséges képességeket és személyiségjegyeket is).

A kiugróan magas számban említett fogalmak – **pontosság, türelem, empátia, figyelem, tolerancia, rendszerező hajlam, jó kommunikációs képesség, segítőkészség, tájékozottság, elhivatottság, nyitottság, emberismeret** – leginkább személyiségjegyekre illetve képességekre vonatkoznak. A munkára jellemző kifejezések közül a legtöbb informatikai jellegű vagy szakmai, esetleg nyelvi ismeretre vezethető vissza. Ez a három kategória *együtt* szerepel leggyakrabban.

7) Milyen ismeretekre van szüksége szűkebb szakterülete ellátásához?

Csaknem ugyanez mondható el a *7. kérdés* kapcsán is. A **szűkebb szakterület ellátásához szükséges ismeretek** köre egyrészt a **számítógép használatához** kötődik, másrészt a **tradicionális könyvtárosi ismeretek** valamely – a munkakörtől függő – **részterületét** jelenti. Ebben a sorrendben! **A rangsor elején szinte mindig informatikai színezetű ismeretek állnak.** Harmadik helyen sok esetben felbukkan a – már több szempontból említett – idegennyelv-ismeret.

Itt álljunk meg egy pillanatra!

A 7. kérdés – tulajdonképpen – a **3.-nak kontrollkérdése** volt. Ugyanarról – a mindennapi munkához szükséges ismeretek köréről és jellegéről – próbáltam tájékozódni, egyik esetben nyílt, másik esetben zárt kérdés segítségével.

Az első esetben, amikor alacsonyabb volt a válaszadók mozgásteret, mert megadott válaszokat kellett rangsorolniuk, az „alapos szakmai tudás” nyert a versenyben – bár ez az *előny nem szignifikáns*. A *nyitott* kérdésre adott válaszok összegzéséből viszont az derült ki, hogy a napi munka *első helyen* a számítógép használatát igényli és *csak második helyen* a könyvtári szakmai ismereteket.

Szubjektív véleményem szerint az ellentmondás *egyik* olvasata az, hogy a **10–20 éve pályán levő könyvtárosok talán mégis inkább könyvtárosok akarnak maradni** (akiket speciális ismereteik tesznek azzá, amik) – nem információbrókerek, nem információs menedzserek, nem információspecialisták. Ettől függetlenül nem vitatják (mert a gyakorlat *viszont* ezt bizonyítja), hogy a könyvtári munkafolyamatoknak – ma már – nagyon sok olyan eleme van, melyet a számítógép meggyorsít vagy leegyszerűsít, tehát a számítógép alkalmazása és jelenléte mindenképpen indokolt a könyvtárban. És nem vonják kétségbe azt sem, hogy jogos elvárás velük szemben, hogy adekvát módon tudják is használni azt.

Összességében mégis azt kell megjegyeznünk e kérdéskör kapcsán, hogy az informatikai ismeret a tradicionális szakmai ismeretekkel egyenrangú kvalifikációs követelménnyé kezd válni a könyvtárosi pályán.

Összegzés

Pályaképünket – a könyvtárosok perspektívájából elemezve – a következőkben foglalhatjuk össze:

1. A könyvtári munka egy interperszonális kommunikációban megvalósuló, intellektuális tevékenységen alapuló, *társadalmilag hasznos szolgáltatás*, melyet a társadalom – fontosságát el nem ismerve – alulértékel.
2. A mindennapi könyvtári munkafolyamatok – szűkebb szakterületektől is némiképp függően, váltakozó arányban ugyan, de – folyamatosan megkövetelik a tradicionális könyvtárosi és a modern informatikai ismeretek *párhuzamos* alkalmazását. E két kompetencia – többnyire – csak *együtt* biztosítja a hatékony és sikeres munkavégzést.
3. A könyvtáros szakmáról az idők folyamán kialakult és a társadalmi tudatban megragadt klisészerű elképzelések teljes revízióra szorulnak. Az információs társadalom korában a könyvtáros legfontosabb feladata *aktív* funkció: *információkezelés* (*önálló* információbegyűjtés, szelektálás, feldolgozás, közvetítés). A passzív őrzőfunkció jelentőségét veszítette.
4. Fontos és újszerű *személyiségjegyek* kezdenek követelmény rangot kivívni a „pályabeválás” szempontjából. Ilyenek: a szociális érzékenység, az empátia, az altruizmus, a tolerancia.

Kozmáné Sike Emese

(A felmérés 2. részét következő számaink egyikében közöljük!)

A helyismereti együttműködés irányai*

Régi, a szakirodalom által gyakran hangsúlyozott és a mindennapi tapasztalatok által sokszorosan igazolt felismerés, hogy a könyvtárak helyismereti tevékenységének fontos, szükséges eleme a célirányos együttműködés. A könyvtár ugyanis egy adott közegben él, annak szerves része, és a társadalmi hatások érvényesülnek a helyismereti munkában is. Ennek a közismert ténynek eredendő oka a lokalitás lényegi vonásában rejlik: az adott, tehát a földrajzilag körülhatárolt vagy körülhatárolható hely nagyobb egységekbe illeszkedik (megye, régió, ország, kontinens, föld). Más megközelítésben az együttműködés teremti meg a helyismereti tevékenységhez, egyes ágaihoz a megfelelő társadalmi háttérrel, a kisugárzás feltételeit. Nagyon sok esetben intézményes kapcsolatokról van szó; természetesen e kategóriát tágan értelmezve. Az intézményi, társadalmi kötelek nélkül egy-egy könyvtár helyismereti tevékenysége nem áll szilárd bázison, sőt könnyen légüres térbe kerülhet. A munka színvonalának emeléséhez szintén gyümölcsözően járulhat hozzá a széles körű és hatékony együttműködés. A helyismereti kooperáció segíti a gyakran emlegetett tudományos, közéleti–gyakorlati és érzelmi–tudati funkció kiteljesítését. A sokirányú és szoros kötődés előnyös a könyvtári munka társadalmi megbecsülése szempontjából is.

Az együttműködés feltételei, lehetőségei koronként és helyenként változnak. Most, a számítástechnika és a távközlés rendkívül gyors ütemű fejlődése folytán reális esély van arra, hogy az egyes könyvtárak helyismereti tevékenysége végképp kilépjön, kitörjön a lokalitás burkából, más szóval az elszigeteltség kötöttségeiből, és az országos, sőt egyetemes információáramlás részévé váljon. Ez alighanem e szolgáltatási ág rangjának emelését is előidézi.

A helyismereti együttműködés rövid története

Hazánkban a helyismereti együttműködés kezdetei a 19. század utolsó harmadára, a 20. század elejére datálhatók. Voltaképpen eleve így indult a helyi irodalom gyűjtése: a városi vagy megyei múzeumok, levéltárak vállalkoztak a könyvtári anyag beszerzésére, őrzésére. Az első világháború idején Gulyás Pál egy kiváló, számos mozzanatában máig érvényes tervet dolgozott ki a különböző típusú könyvtárak helyismereti gyűjtőkörének elhatárolására. A hazai könyvtárak helyismereti tevékenysége szélesebb körben az ötvenes évek elejétől, közepétől bontakozott ki, s szinte rögtön felvetődött a feladatmegosztás szükségessége. Nagyon sűrűn az 1961-es gödöllői országos bibliográfiai munkaértekezleten, ahol a táj- és

* „Az Ezeréves Heves megye értékei közgyűjteményeinkben” címmel az egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban 2001. október 15-én rendezett konferencián elhangzott előadás némileg átdolgozott szövege.

a megyei könyvtárak sajátos teendőinek meghatározásával próbálkoztak. Majd a hetvenes évek elejétől a sikeres szakmai tanácskozásokon, köztük a jó emlékéű balatoni beszélgetéseken és a folyóiratcikkek hosszú sorában több oldalról, több szempontból is foglalkoztak, foglalkoztunk e kérdéssel. Egyebek között szóba került a megyei könyvtárak helyismereti bibliográfiai kooperációja; a városi, járási, majd nagyközségi könyvtárak fokozottabb bekapcsolódása a gyűjtő, feltáró és tájékoztató munkába; a szakkönyvtárak, az egyetemi könyvtárak, az üzemi és szakszervezeti könyvtárak, továbbá a közkönyvtárak speciális (pl. zenei) részlegeinek szerepe a lokális szolgáltatásokban; a közgyűjtemények kapcsolatainak elmélyítése; a honismereti mozgalom és a könyvtár kölcsönhatása; a helyismereti tevékenység és a helytörténetírás összefüggése; a szomszédos országokkal való együttműködés előnyeinek számbavétele, majd a meg-megújuló törekvés kiaknázásukra.

Ezekre az elvi–metodikai alapokra támaszkodva fejlesztettük tovább a nyolcvanas évtized nehéz második felében és a kilencvenes években az együttműködés addigi kezdeményezéseit. Új elemekkel is bővült a gondolkodás és a gyakorlat. Létrejött a helyismereti könyvtárosok szervezete, és évről évre megtartott konferenciáin aktív szereplőként jelen vannak a partnerintézmények és szervezetek, valamint a helytörténeti–helyismereti kutatók képviselői. E szervezet jóvoltából kiépültek az angol–magyar kapcsolatok. Megjelent egy tankönyv, amely a gyakorló könyvtárosok számára kézikönyvszerű segédletként funkcionál. A Nemzeti Alaptanterv a hon- és népismeretet fontos, szinte elsőrendű nevelési–oktatási célkitűzéssé emelte. A levéltárakról, majd a kulturális ellátásról, legfrissebben a kulturális örökség védelméről szóló törvény jogi kereteket adott. A számítógépek térhódítása és a távközlési technika rohamos fejlődése lehetővé tette az információk hálózatok kialakulását, ami az együttműködés új minőségét jelzi.

A helyismereti együttműködés szinterei és szintjei

Ennyi idő után, a felhalmozott tapasztalati tények és az elméleti eredmények birtokában talán már megkockáztatható az első gondolati kísérlet valamiféle rendszerezésre.

A helyismereti együttműködés szinterei mindenekelőtt *földrajzilag* jelölhetőek meg. Beszélhetünk lokális vagy helyi (egy-egy településen vagy nagyvárosi kerületen belüli), körzeti (pl. városkörnyéki, a főváros kerületei közötti), megyei, regionális (ez nálunk mostanság alakul a politikailag ösztönzött régiók szerveződésével, de idesorolható a történetileg közigazgatási egységet alkotó határ menti megyék kapcsolatai is), országos, országok közötti (vagy nemzetközi) együttműködésről.

Miután a helyismeret–helytörténet komplex, átfogó információhalmaz, ebből a jellegéből fakadóan *tematikailag* rengeteg lehetőség kínálkozik az együttműködésre: pl. hagyományosan a történelem, a néprajz, a természetföldrajz, újabban a szociológia, az ökológia, a környezetvédelem stb. terén.

A *rendeltesítés*, a *cél szerint* az együttműködés megnyilvánulhat a tudományos vizsgálódásokban (pl. helytörténeti, szociológiai és tájföldrajzi kutatás), az iskolai oktató–nevelő munkában, az öntevékenységen alapuló honismereti mozgalomban stb.

A könyvtári feladatokból kiindulva *munkaágak*, *munkafeladatok szerint* is több területet különböztethetünk meg az együttműködésben: felderítés, gyűjtés (gyűjtő-

kör, gyarapítás), feltárás, tájékoztatás, használat (alapelv: mindegy, hogy hol találja meg a használó a kért dokumentumot, információt – az együttműködés egyik célja, potenciális eredménye épp az, hogy valóban megtalálja), rendezvények (pl. kiállítások), kiadványok, továbbképzés, technikai kooperáció (kötés, nyomda stb.), szervezeti kapcsolódás.

Az *irányok szerint* – és ez immár tradicionális felosztás – hármastagolást szokás alkalmazni: könyvtárak kapcsolatai, közgyűjtemények együttműködése, a könyvtárak és egyéb területek összeköttetése.

A továbbiakban – mintegy igazodva a megadott címhez – ez utóbbit, tehát az irányok szerinti csoportosítást vázolom, de az iméntitől eltérő, ha úgy tetszik, fordított sorrendben, vagyis a tágabb körtől a szűkebb felé haladva. Teszem ezt a teljesség igénye nélkül, inkább csak néhány lehetőséget villantok fel.

A helyismereti együttműködés tágabb körei

Magyarországon a helyismereti tevékenység most nem elemezhető történelmi okok folytán elsősorban az önkormányzati (korábban tanácsai) könyvtárakban összpontosul. Ezért első helyen említendő a *fenntartó* önkormányzati testülettel, illetve annak polgármesteri hivatalával (a megyeszékhelyeken a megyei önkormányzati hivattal) kialakítandó és megtartandó korrekt kapcsolat, rendszeres együttműködés: ez a folyamatos, zökkenőmentes munka elengedhetetlen feltétele. A képviselő-testület a finanszírozó, a megrendelő és az ellenőrző pozíciójából egyaránt figyelemmel kíséri szolgáltatásainkat. Ezenkívül vezetői, tagjai, továbbá a hivatalok munkatársai használóként, a lokális információk igénybe vevőiként szintén gyakran megkeresik, megkereshetik a könyvtárakat. Ritkán emlegetjük, de az önkormányzati vezetők és a polgármesteri hivatalok tisztviselői sokat segíthetnek bizonyos dokumentumok, dokumentumféleségek (pl. aprónyomatványok, az ún. szürke – vagy félig publikált – irodalom darabjai, állóképek) beszerzésében is.

Magától értetődik a településen (megyében) működő *politikai pártokkal* való együttműködés. Ez esetben viszont okvetlenül kívánatos a pártsemleges magatartás, hiszen a könyvtár közintézmény, közadóból tartják fenn, tehát elvárható, hogy a különböző pártokhoz (függetlenül attól, hogy azok éppen kormányon vannak-e vagy ellenzékben) a viszony azonos értékű és természetű legyen.

A könyvtár és a szaporodó, bár még mindig csak az újjászületés kezdeti stádiumában lévő *civil szervezetek* kapcsolatában rengeteg kiaknázatlan tartalék van. Főleg a lokális értékek védelmét célzó egyesületek, a népi hagyományokat feltáró, továbbörökítő öntevékeny (amatőr) művészeti csoportok, a hagyományápoló szakkörök irányában érdemes mozdulni. A könyvtár egyébként maga is alakíthat, kezdeményezhet, működtethet civil szervezetet, pl. helytörténeti–helyismereti klubot.

Különböző, most nem taglalható okokból a hazai történelmi helyzet úgy alakult, hogy a közkönyvtárak és a *művelődési házak* kapcsolata rendkívül szoros. Nem egy helyen az önkormányzat szervezetileg is összevonta a könyvtárat és a művelődési intézményt, rendszerint az előbbi beolvasztásával. Akár így, akár egymástól függetlenül léteznek, a könyvtár helyismereti tevékenységében kiemelt figyelmet kell fordítani a termékeny együttműködésre.

Természetesen más *művelődési* intézmények, szervezetek, *közösségek* is felsorolhatók, amelyekkel hagyományosan jó, olykor szoros kapcsolatot építettek. Építhetnek ki a könyvtárak: a színház, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat helyi szervei, a helyi könyvkiadók (újabbán az audiovizuális és elektronikus dokumentumok helyi kiadói), a helyi könyvesboltok, antikváriumok, esetleg a hajdani történelmi örökséget ápoló, továbbfejlesztő könyvkötők.

A Nemzeti Alaptanterv már említett célkitűzése, a hon- és népismeret információanyagának előtérbe állítása különös jelentőséget ad a közkönyvtárak és az *iskolák* együttműködésének. Kétségtelen tény, hogy ez korábban is mindennapi valóság volt, hiszen a szülőföldismeretre, a lokálpatriotizmusra és ezen keresztül a hazaszeretetre nevelés terén az iskolák és a könyvtárak közös, nemegyszer összehangolt erőfeszítéseket tettek. Rengeteg alkalom kínálkozik erre; csak példaként hozom fel a vetélkedőket, a pályázatokat, a rendezvényeket és mindenekelőtt a helyismereti-helytörténeti tanórákat. Nélkülözhetetlen az a támogatás, amelyet az önkormányzati könyvtárak a saját helyismereti állományukra alapozott szolgáltatásaikkal (tájékoztatás, másolatok, témafigyelés stb.) nyújtanak a pedagógusoknak.

A *felsőoktatási intézmények* – egyetemek és főiskolák – és a helyismereti gyűjteménnyel rendelkező közkönyvtárak együttműködése elsősorban a hallgatók jobb információellátásában, a szakdolgozatok elkészítésében, a szemináriumi feladatok megoldásában nyújtott könyvtári segítséget jelenti. Másik irányból közelítve a dolgot, hasznos forma a lokális témájú egyetemi, főiskolai dolgozatok másodpéldányainak megszerzésére való következetes törekvés.

A könyvtári helyismereti tevékenység tudományos funkciójának kiteljesítését is jelenti a *kutatóhelyekkel*, a területi akadémiai bizottságokkal (illetve azok munkabizottságaival vagy munkacsoportjaival) való folyamatos kapcsolattartás.

Az elmúlt években új lendületet és tartalmat kapott a közkönyvtárak és a helybeli *egyházak* együttműködése. Elsősorban a kölcsönös információcsere, továbbá a közös akciók szervezése kínál gyümölcsöző alkalmakat, lehetőségeket.

Valószínűleg jelentékeny helyi különbségek mutatkoznak a *magányújtók* és a könyvtárak közötti kapcsolatokban. Holott – bizonyítják a jó tapasztalatok – ez szintén gyümölcsöző lehet. Az előbbieknél tulajdonában gyakorta vannak olyan dokumentumok, amelyek csak náluk (vagy a településen csak náluk) lelhetők fel. Ezek nyilvántartásba vétele, esetleg lemásolása, netán időnkénti használatának engedélyezése stb. a könyvtár számára az információszolgáltatás minőségének javítását ígéri.

Kiemelten kell szólni a helyismereti gyűjtemények és a *helyi sajtó* viszonyáról. Ez a szintén régi múltra visszatekintő együttműködési irány több vonatkozásban is kamatozhat a helyismereti munkát végző könyvtárak számára. Egyik oldalról a könyvtár segítséget nyújt az újságok, folyóiratok, helyi rádiók és kábeltelevíziók munkatársainak; a könyvtárosok közreműködhetnek a szerkesztőségi archívumok elrendezésében, átvehetnek képeket, kéziratokat, munkatársai lehetnek a helyi médiumoknak és lapoknak. A kapcsolat lehetőséget teremt a lapszámok hiánytalan beszerzésére (vagy pótlására), a rádió- és televízió-felvételek könyvtári archiválására stb. Másik oldalról az újságírók cikket írhatnak, műsort készíthetnek a könyvtári állományról, szolgáltatásokról, a fontosabb és érdekesebb dokumentumokról stb., s ez újabb esély a gyarapodásra (például a hézagok pótlására), illetve a könyvtári helyismereti tevékenység szélesebb körű megismertetésére.

Egy másik kiemelt irány a *honismereti mozgalomhoz*, illetve annak szervezeti kereteihez, elsősorban a honismereti egyesületekhez való kapcsolódás. Hosszú ideje emlegetjük, hogy ez esetben nyilvánvaló az egymásrautaltság. A honismereti egyesületek, körök, klubok stb. tagjai sokat segíthetnek a helyismereti dokumentumok felderítésében, összegyűjtésében és az információk népszerűsítésében, terjesztésében. A könyvtári helyismereti tevékenység, gyűjtemény pedig a mozgalom dokumentációs és bibliográfiai bázisául szolgál, módszertani támogatást nyújt, a könyvtár helyet ad a honismereti rendezvényeknek vagy éppen maga szervezi azokat. A könyvtárak, illetve a könyvtárosok aktívan részt vehetnek a honismereti tevékenységben: például a földrajzi nevek gyűjtésében, a néprajzi anyag felkutatásában, a műemlékek és a műemlékjellegű épületek figyelésében stb. Részesre lehet a pályázatoknak: a tételek összeállításának, a pályamunkák elbírálásának stb. Gazdája lehet a helyi (községi, kerületi, iskolai stb.) krónikaírásnak; az elkészült, bekötött évfolyamok természetes őrzőhelye szintén a könyvtár. A honismereti publikációk napvilágot láthatnak a könyvtári szaklapokban, évkönyvekben. Van példa arra is, hogy a könyvtár az egész honismereti tevékenység szervezője, esetleg a honismereti folyóirat (híradó) kiadója.

Helyismereti együttműködés a közgyűjtemények között

Nevezetesen a könyvtárak, a levéltárak és a múzeumok – újabban a különféle médiatárak – kapcsolatairól van szó. Az előbbi három történetileg edestestvérenek minősül, hiszen valaha szoros szervezeti egységben voltak egymással. Mint szó esett róla, a tizenkilencedik század utolsó harmadában, a huszadik század első felében a magyarországi városi könyvtárak – és helytörténeti gyűjteményeik – nagyon gyakran múzeumi keretben jöttek létre, ritkábban pedig levéltárak részlegeként. A későbbi különválás csak ritkán rontotta az együttműködés esélyeit.

Évtizedek óta leginkább az önkormányzati közgyűjtemények együttműködéséről beszélünk, elsősorban a közös fenntartó okán. De más – főleg egyházi, egyetemi, iskolai – levéltárak, múzeumok felé is érdemes határozott lépéseket tenni, mint ahogy az több helyen megtörtént. Egy másik közeledési indok (jó értelemben vett kényszer) a jogszabályi előírásokból, jelesen a levéltárakról és a kulturális örökség védelméről kiadott törvényekből és rendeletekből fakad: a muzeális emlékek és a levéltári jellegű anyagok megóvása, különleges gondozása ugyanis az érintett könyvtárak számára szintén kötelező feladat.

Elsődlegesen a közös gyökerekkel magyarázható, hogy világszerte – így nálunk is – gyakori a közgyűjtemények között a gyűjtőköri átfedés. Ma már világosan látjuk, hogy ez nem baj, nem hiba, sőt a dokumentumok védelme, hozzáférhetősége szempontjából kifejezetten előnyös. A lokális információk iránt érdeklődő használó számára ugyanis voltaképpen érdektelen, hol találja, hol kapja meg a szóban forgó dokumentumot vagy információt. Az viszont, hogy tényleg megtalálja, megkapja, feltételezi a rendszeres és kölcsönös tájékoztatást egymás állományáról, az újabb gyarapodásról. Tulajdonképpen ez mindenfajta együttműködés magja, alapja. A gyarapítás összehangolásával elkerülhetők az indokolatlan gyűjtőköri átfedések, párhuzamosságok, továbbá a balga rivalizálás is. E téren külön figyelmet érdemel a múzeumi, levéltári szakkönyvtárak és az önkormány-

zati könyvtárak egymáshoz fűződő viszonya. Abból kell kiindulni, hogy mind-egyik feladatának tekinti a helyismereti–helytörténeti irodalom beszerzését, tehát eleve van egy közös vonás. Ugyanakkor más-más funkciót látnak el, ezért sűrűn előfordul – mert ezt követeli a gyűjtemény rendeltetése –, hogy egy-egy lokális dokumentum mindhárom állományba bekerül. A felbukkanó ritkaságok megszerzésénél viszont célszerű a tárgyilagos előzetes egyeztetés, a kölcsönösen korrekt magatartás.

Az állományépítésen túlmenően számos lehetőség nyílik a könyvtárak, levéltárak és múzeumok együttműködésére a feltárásban. A feladatok hasonlóságából eredően közös továbbképzések szervezhetők (pl. az állóképek feltárásáról). Hosszan sorolhatnánk a közös publikálás példáit is: a könyvtárosok jelenléte a múzeumi, levéltári évkönyvekben, a különféle tanulmánykötetekben, településtörténeti összefoglalásokban; a muzeológusok és levéltárosok közleményei a könyvtári kiadványokban stb. Nálunk ma már nemigen találkozunk e három gyűjtemény szervezeti egységével (holott ez természetesebb megoldás lenne, mint a művelődési házzal történő összevonás). Olykor-olykor egy épületben helyeznek el két közgyűjteményt. Ettől függetlenül is lehetséges a technikai kooperáció: pl. közös reprográfiai műhely, fotó- vagy/és mikrofilm-laboratórium.

Kivételes esélyt kínál a közgyűjtemények közötti kapcsolat erősítésére és elmélyítésére a számítógép. Mindenekelőtt megkönnyíti és felgyorsítja az információk közvetítését, cseréjét. Talán ennél is fontosabb, hogy megteremtődött a technikai feltétele közös számítógépes adatbázisok létrehozásának, folyamatos építésének. Például a korábban erősen ösztönzött lelőhely-katalógusok ma már nyomtatott formában idejélműltnak tekinthetők, hiszen a komputer térhódítása és a távközlési technika fejlődése révén ésszerűbb az on-line összeköttetés és/vagy a közös adatbázis szerkesztése.

Végezetül utalnunk kell – bővebb kifejtés nélkül – az újabb dokumentumtárak (videotárak, filmtárak, fotótárak stb.), valamint az intézményesült számítógépes adatbázisok és a könyvtárak együttműködésének napjainkban formálódó lehetőségeire, változataira.

Helyismereti együttműködés a könyvtárak között

Miután nagyon gyakran beszéltünk, beszélünk – írtunk, írunk – erről, csak néhány szempontra utalok. Mint ahogy azt a helyismereti együttműködés szintjeinek, szintjeinek felvázolásakor megemlítettem, voltaképpen öt irányt jelölhetünk meg: a településen belül, egy-egy megyén belül, a szomszédos megyék között, az országon belül és végül a szomszédos országok határmegyéi között.

Egy-egy településen elsősorban a köz- (vagy önkormányzati) könyvtárak immár törvényben is meghatározott kötelessége a helyismereti dokumentumok gyűjtése és a helyismereti információszolgáltatás. Mindazonáltal a lokális információk szóródása, a helyismereti információk iránti igények differenciálódása és itt nem elemezhető történeti okok folytán a helyismereti gyűjtés és tájékoztatás többcsatornás, azaz más könyvtárak is foglalkoznak e feladattal. Ezért elengedhetetlen az együttműködés az iskolai, egyetemi, főiskolai, egyházi, továbbá a múzeumi és levéltári, netán más – főleg kutatóintézeti – sakkönyvtárakkal. Alapvető a gyűj-

tőkörök, a gyarapítás, a szolgáltatások, a rendezvények és a kiadványprogram összehangolása (pl. előre megbeszélten léphetnek fel a budapesti és a helyi aukciókon). Közös számítógépes katalógus építhető, közös bibliográfiai és kutatási témák jelölhető ki. Talán még mindig nem tudatosult kellően, hogy mennyire fontos az iskolai könyvtárak segítése. A Nemzeti Alapanterv, a kerettantervek követelményrendszere és az iskolai könyvtárak helyismereti tevékenysége ugyanis messze nincsenek összhangban (vagyis az utóbbi – néhány kivételtől eltekintve – jócskán alatta marad a kívánatos szintnek), ezért az önkormányzati könyvtárak közreműködése szükségszerű.

Egy-egy megyében a megyei könyvtár – történetileg – centrális helyre került a helyismereti tevékenységben. Ez a tény fokozott felelősséget ró az intézményre: állománya, adatbázisai stb. a többi település lakóinak is rendelkezésére állnak (természetesen a jogszabályok és a könyvtári szabályzatok szabta korlátokkal), ugyanúgy a tájékoztató szolgálata és kiadványai. Segítheti, segíti a gyarapítást (pl. a beérkező köteles példányokról nyújtott felvilágosítással, a fölös példányok átengedésével, fénymásolatokkal), kezdeményezheti és szervezheti a közös feldolgozást, netán a megyei közös helyismereti katalógus szerkesztését, hivatott gesztora lehet együttes pályázatoknak. Nagyon fontos az a módszertani segítség, amelyet a városi, községi (és egyéb) könyvtárak helyismereti munkájához nyújthat. Különleges feladatai lehetnek a kisközségek lokális információellátásában – erről a problémáról azonban még szólni kívánok.

A szomszédos megyék közötti kapcsolatot elsősorban a megyehatárok gyakori változása és egyes természetföldrajzi tájegységek kiterjedése (ami nem esik egybe a rendszerint mesterséges közigazgatási határokkal) indokolja. Ezért szükséges az egyeztetett feladatvállalás a gyűjtésben, a feltárásban, esetleg a publikálásban.

Az országos kooperációra eddig kizárólag a helyismereti feltárásban történtek kísérletek – egyelőre mind kudarccal végződtek. A kezdeményezések sikertelensége megérdemelné a mélyebb elemzést, hiszen valószínűleg nemcsak a szubjektív tényezők, hanem bizonyos objektív okok is közrejátszottak abban, hogy sem a folyóiratok, sem a hírlapok cikkeinek katalogizálásában nem jött létre az egész országra kiterjedő és tartós együttműködés. Mostanság, a számítástechnika és a távközlés forradalma ismét napirendre tűzte e kérdést. Vajda Erik széles körben ismert megvalósíthatósági tanulmánya pontos és megfelelő előkészítéssel tényleg megvalósítható tervezetet vázolt fel a cikkek ún. központi és lokális feltárásának egybehangolására. A gyakorlati kivitelezés azonban késik... Lényegesen kedvezőbbek a tapasztalatok a köteles példányok országon belüli cseréjéről: a megyei könyvtárak a hozzájuk beküldött, ám más megyére vonatkozó dokumentumokat általában eljuttatják az érintett társintézményekbe. Ám ez még mindig nem általános és főleg nem hézagtalan. Ellenérdek is munkál, hiszen némelyik helyi kiadványra – a keletkezés helyétől függetlenül – más megyei könyvtárakban szintén szükség lehet.

Megint csak történelmi okokra, nevezetesen a trianoni békeszerződés következményeire, az államhatárok módosulására vezethető vissza a szomszédos országok határmegyéivel való kapcsolat szükségessége. Hiszen nincs olyan határmegyénk, amelynek kisebb vagy nagyobb, hajdan hozzátartozó hányadát ne csatolták volna más országhoz. Ezért mind a dokumentum-, mind az információcsere elengedhetet-

lenül fontos – mindenekelőtt a helytörténeti kutatás, de nemegyszer a földrajzi, néprajzi vizsgálódások számára is –, s a tapasztalatcsere is sok haszonnal járhat. Ma már a számítógépes összeköttetés jelenti a minőségi többletet.

Helyismereti együttműködés a kisközségek ellátására

Különböző számítások szerint mintegy nyolcszázezer–egymillió állampolgár könyvtári ellátásáról van szó. Jogilag, financiálisan és módszertanilag egyaránt megoldatlan a kérdés, bár figyelemre méltó kezdeményezések születtek és születnek; mostanság leginkább az ellátó rendszerek ígérnek sokat.

Noha az IFLA közművelődési irányelvei már több mint másfél évtizede, 1985-ben leszögezték, hogy a kistelepüléseken is elengedhetetlen a helyismereti információellátás, nálunk nagyon kevés szó esik a kisközségek lokális információinak kezeléséről. Ismereteim szerint magyar nyelven még igazán kísérlet sem történt a végiggondolására. E helyen is csupán a probléma felvetésére vállalkozhatunk.

Addig, amíg a hazai jogalkotás és ebből fakadóan a költségvetés nem garantálja (mondjuk az angliaihoz hasonlóan) a kistelepülések helyismereti információ- (és dokumentum-) ellátásának kellő szintjét, az eddigi próbálkozások folytatására, újabbak kimunkálására kell szorítkoznunk.

A megoldás egy olyan, a külföldi (főleg angliai és finnországi) tapasztalatokra építő, de a hazai történelmi előzményekhez és a jelenlegi viszonyokhoz igazodó modell megalkotása lenne, amely valóban biztosítaná a kisközségek lakói számára a szükséges lokális információkat, netán dokumentumokat. Ez csakis közös gondolkodás, erőfeszítés eredménye lehet.

Egy ilyen, kívánatos modell három alappillére máris megnevezhető:

- a kisközségekben mindenképpen kell (legyen!) egy olyan hely, amely a helyi információs szolgáltatás bázisa lehet: könyvtár (akár tiszteletdíjas alkalmazottal is), iskola, teleház, polgármesteri hivatal, plébánia, parókia stb.; ha itt van számítógép és internetes kapcsolat, saját helyismereti állomány *nélkül* is szolgáltathat lokális információkat, illetve közvetíthet használatra ideiglenesen átengedett dokumentumokat, de külső segítséggel akár helyi állomány is kialakítható (pl. fénymásolatban);
- a megyei könyvtár, esetleg valamely nagyobb, közeli városi könyvtár a törvényben előírt területi feladatai ellátásához e vonatkozásban (is!) kapja meg a kellő financiális segítséget; konkrétan: olyan összeget, amely kifejezetten és csakis a kisközségek helyismereti információkkal (esetleg: dokumentumokkal, pl. fénymásolatokkal) való ellátására fordítható; szükség esetén külön munkatárs is alkalmazható (alkalmazandó) e feladatra;
- a számítógépes és távközlési infrastruktúra fejlesztése.

Természetesen további elemek is szükségesek egy (jól) működő modellhez.

Amíg a kisközségek megnyugtató ellátását nem sikerül megoldani, a helyismereti tevékenység terén elért vitathatatlan eredményeinkre büszkéek lehetünk ugyan, de nem feledkezhetünk meg erről az előttünk álló feladatról.

Bényei Miklós

„Az olvasás különös színjáték...”

Beszélgetés Albert Gáborral az olvasásról

– Albert Gábort azok között az írók között tarthatjuk számon, akik a könyveket nemcsak írják, hanem olvassák is. Ezt bizonyítja budakeszi otthonának mintegy nyolcezer kötetes házi bibliotékája, de tanúsítja legutóbb megjelent különös című tanulmánygyűjteménye is – *Az Öreg Kutya vedleni készül* –, amelyben például Eötvös Károlyról, Székely Jánosról, Kodolányi Jánosról, Kánya Emiliáról vagy a festő Mednyánszky Lászlóról, a filozófus Vatai Lászlóról, a teológus Ravasz Lászlóról írt tanulmányai olvashatók. *Hogyan kezdődött olvasói léted az egyházasharaszti jegyzői lakásban? Milyen irodalmi élmények érték gyermekkorodban?*

– Egyházasharasztról nagyon hamar elköltöztünk, így igazi gyermekkorom javát, legalábbis amire már vissza tudok emlékezni, az ormánsági Sámodon töltöttem. Arra azért emlékszem, hogy a könyv mindig a környezetemhez tartozott. Egyházasharasztiin a nagyapám volt a református lelkész, s olvasóvá válásomhoz az első ösztönzést bizonyára ott a református parókián kaphattam. A könyvszekrényben a fő helyet Jókai száz kötete foglalta el. Nagyanyám többször végigolvasta a sorozatot, és amikor nekünk, gyerekeknek mesélt, sokszor bizony egy-egy Jókai-történetet mondott el, s így a Jókai-regények egy részét még azelőttől ismerem, hogy olvasni tudtam volna. Persze „igazi” mesét is hallottunk, Andersent, a Grimm-testvéreket vagy Benedek Eleket. Az *Én Újságom* néhány bekötött évfolyamát, az abban látható képeket órák hosszat el tudtam nézegetni. Első irodalmi élményeim innen, ebből a paplaktól származnak. Később Sámodra költöztünk, de akár itt, akár Egyházasharasztiiban a szüleimről azt a képet őrizte meg a gyermeki emlékezet, hogy olvasnak. Testvéreimmel mindig ezt láttuk. Este, amikor bennünket ágyba parancsoltak, az asztalnál ott ült apánk és olvasott, majd amikor édesanyánk elkészült a házimunkával, ő is kezébe vette könyvét. Mi gyerekek ezzel a képpel aludtunk el.

Az olvasást mindig is szinte a természetes életfunkciók közé soroltam. Szabadidejét, legalábbis annak egy részét mi mással is tölthetné az ember, mint olvasással.

– *Amikor kamaszodtál, a mesékből kinővén és már részben saját magad választva olvasmányaidat kiket, miket olvastál?*

– Nekünk nem a százkötetes Jókai, hanem a centenáriumi kiadás vörös vászonba kötött ötven kötete volt meg otthon. Azt természetesen végigolvastam. Az igazán nagy ráismerést azonban Móra Ferenc könyve, az „Ének a búzamezőkről” hozta el számomra. Faluhelyen éltem, parasztemberekkel találkoztam kisiskolás és még kisdiák koromban is. Az első gimnáziumot Pécsen végeztem, és minden szünidőt a szülői házban, otthon töltöttem. Már ekkor is intenzív és viszonylag gyakorlott könyvforgató voltam, de lélekben még kisgyermek: valahogy nem tudtam össze-

kapcsolni a való világot az olvasott világgal. Hiába olvastam szakmányban Jókait és Mikszáthot, eszembe sem jutott, hogy például a zsámbéki templomrom – ahol Jókai hősei párbajoztak – a valóságban is létezik, és oda magam is elmehetnék. Számomra Zsámbék ugyanabba a mesevilágba tartozott, ahol a Hétszűnyű Kapanyányimonyók tűzugrálás közben főzi a kását, vagy ahol a rigó a gyémánt hegyen köszörüli a csőrét. Az „Ének a búzamezőkről” egyszerre felnyitotta a szemem. Azt olvasva döbbsentem rá, hogy a Móra-kötet ugyanolyan parasztemberekéről szól, mint akikkel Sámodon vagy Sellyén nap mint nap találkozom. Ez volt az a pillanat, amikor ráeszméltem, hogy a két világ közt van átjárás, és csak a tudatom építette a kettő közé a falakat; hogy a könyvek is erről, a megélt világról szólnak. Sőt! Az irodalom valósága sokszor igazabb, valódiabb valóság, mint a kézzel tapintható, szemmel látható, füllel hallható, közvetlenül megtapasztalható, de mindig töredékes jelenségvilág. Azóta tartom magam tudatra ébredt olvasónak. Ekkoriban vásároltam első könyvemet. Ma is megvan, ezt tekinthetem „könyvtáram” őscsírájának. Az 1940-es könyvnapon félretett kicsinyke zsebpénzemből megvettem Komáromi János történelmi regényét, az „Esze Tamás, a mezítlábasok ezredese” címűt. Rögtön elolvastam, nem kis élvezettel, s mivel fűzött, olcsó kiadás volt, be is kötöttem. Büszkén beleírtam: „Albert Gábor I./A. oszt. tanuló”. Ez volt az első saját könyvem: én választottam, és saját pénzemből szereztem meg magamnak.

– *Viszonylag hamar elkerültél otthonról, és Kőszegen a Hunyadi Mátyás Honvéd Középiskolai Nevelő Intézet növendéke lettél. Vannak olvasmányélményeid ebből az időszakból? Egyáltalán: egy katonaiskolában gondot fordítottak az olvasásra, az irodalmi nevelésre, oktatásra?*

Kőszegen rendes középiskolai rendtartás és tanmenet szerint tanultunk, pontosan azokat a tárgyakat, amelyeket egy „civil” gimnáziumban. Bizonyos katonai jellege persze volt az iskolának, kaptunk némi alaki kiképzést, és az átlagosnál nagyobb súlyt fektettek fizikai felkészítésünkre, a tornára. A testnevelés olyan fontos tantárgy volt, mint bármelyik másik, és minden osztályban kétféle rangsort helyeztek el. Az egyik a tanulmányi, a másik a testnevelésben elért eredményeket mutatta. Kár volna tagadni, a kőszegi katonaiskola nem volt éppen olvasásra ösztönző hely. Volt ugyan ifjúsági könyvtár, onnan kölcsönözni is lehetett, csakhogy az elmélyült olvasásra nemigen maradt időnk. A kiválasztott könyvet ki lehetett kérni szombat délután, vasárnap este pedig már vissza is kellett adni. Nevelőink ugyanis úgy ítélték meg – és ebben lehetett valami igazság –, hogy hét közben a „növédeknek” a tanulás mellett nincs idejük regényt olvasni. Szabadidőnkben kinn, a gyakorlótéren játszhattunk, futkározhattunk kedvünkre. Kőszegen a kötelező olvasmányok mellett nem sokat olvastam, legfeljebb néhány könyvet, de egyik sem hagyott mélyebb nyomot bennem.

– *1945-ben visszatértél Pécsre, a gimnáziumot is ott, az olvasásra a korábbinál nyilván sokkal ösztönzőbb körülmények között fejezted be. Miket olvastál érettségi körül? Említetted korábban, hogy vettél is könyvet magadnak. Gyarapodott a könyvtárad ezekben az években?*

– A háború után nagyon rossz anyagi viszonyok között éltünk. Apámat 1944-ben a nyilasok internálták, 1948 körül az Ormánságot határsávnak nyilvánították, és apám csak akkor maradhatott volna a helyén, ha belép a kommunista pártba. Nem

tette. Válaszképpen osztályellenségnek bélyegezték, állásától megfosztották, és szinte menekülnünk kellett a faluból a városba, Sellyéről Pécsre. Apám egy ideig fizikai munkásként dolgozott. Később ugyan kikecmeregtünk a létbizonytalanságból, de azt az anyagi nívót és biztonságot, amely ezt a réteget, az úgynevezett középosztályt 1945 előtt jellemezte, soha nem értük el. A háború végén szinte mindenünk odaveszett, és ebben a „mindenben” benne voltak a család könyvei is. Csak azok maradtak meg, amelyeket a jobb lelkek megmentettek számunkra. Az ötven kötetes Jókainak például egyharmada odalett. Később elhatároztam, hogy kiegészítem a sorozatot. Majd ötven évbe telt, míg egyenként meg tudtam vásárolni antikváriumokban a hiányzó köteteket. Ezt a „helyreállítási munkát”, ezt az ötven évet jelképesnek is lehet tekinteni: ennyi idő szükséges ahhoz, hogy egy ország, egy család begyógyítsa a háború ütötte sebeket. Nyilván előbb is vehettem volna egy komplett Jókai sorozatot, ha lett volna pénzem. De az sosem volt. Pedig az ötvenes évek elején, az antikváriumok államosítása környékén szinte fillérekért, de mindenképpen mélyen leszorított áron lehetett pompás könyveket, igazi ritkaságokat vásárolni. Lehetett! Én azonban egyetemista koromban is igen gyengén voltam eleresztve, már ami a pénzt illeti. Ennek ellenére, dacolva szüleim (jogos) rosszallásával még ebből a majdnem semmiből is tudtam félretenni néhány garast egy-egy kedves könyvre. Bizony előfordult, hogy a menzapénzem sínylette meg Arany János összes verseinek kötetét. Igazi bibliofil egyébként később sem lettem. Mindig olyan könyvet vásároltam, amelyet nemcsak birtokolni akartam, hanem el is akartam olvasni. Ez természetesen nem azt jelentette, hogy amit megszereztem, azonnal el is olvastam. De szerettem ott tudni az asztalomon, hogy bármikor belelapozhassak. És ez a vágy akkor is dolgozott bennem, amikor tíz hosszú évig a Széchényi Könyvtárban dolgoztam, és minden magyar könyv ott volt a kezem ügyében. Úgy éreztem, s érzem ma is, hogy egy könyvet csak akkor tudok szellemileg is igazán birtokba venni, ha testközelbe kerülök hozzá, szinte a testmelegemet is átveszi, ott van mellettem, bármikor leemelhetem a polcról.

Könyvtáram – ha egyáltalán szabad így neveznem könyveim halmazát – az érettségi környékén, a hét szűk esztendő éveiben, nem igazán gyarapodott. Olvasni persze olvastam, némileg pótoltam a kihagyott kőszegi éveket is. Pécssett a gimnáziumban olyan magyartanárral áldott meg a sors, aki a saját, gondolom féltve őrzött könyveiből kölcsönzött érdeklődő diákjainak. Hetente legalább egyszer könyvekkel kibélelt akatáskával jelent meg. Azokat az írókat, főleg XX. századiakat, akik nem szerepeltek tankönyvünkben, akkor ismertem meg. Így került kezembe Kosztolányitól kezdve a népi írókig a XX. századi magyar irodalom java. Érdekes azonban, hogy például Németh Lászlóról nem hallottam, az ő könyvei kimaradtak. Egyébként a pécsi Egyetemi Könyvtár rendszeres olvasója voltam, s első komoly könyvtári élményeim onnan származnak.

– *Magyar-könyvtár szakos voltál az egyetemen, mindkét szak „olvasós” szak. Kiket olvastál ekkoriban, az ötvenes évek első felében mit kellett, mit illett elolvasni akkor egy magyar szakos egyetemi hallgatónak, a tanárok mit kértek számon a vizsgákon a magyar- és a világirodalomból?*

– A bölcsészkaron, igaz, magyar-könyvtár szakos hallgató voltam, de még eljutottam odáig, időbe tellett. A káderlapom ugyanis enyhén fogalmazva nem volt ideális. Az állásából elbocsátott, osztályidegennek nyilvánított apám és a kőszegi

katonaiskola rossz ajánló volt akkoriban. Három éven keresztül következetesen elutasítottak. Közben jártam a budapesti református teológiára, Pécssett előbb a pedagógiai főiskolára, majd az egyetemen a jogi karra, és ha minden sikeres és sikertelen próbálkozásomat összeszámolom, épp a tizenharmadik vizsgánál tartottam, amikor végre bejutottam az ELTE bölcsészkarára. Szóval sok mindent próbáltam, és közben sok mindent olvastam. Főleg a teológián töltött idő volt jelentős ebből a szempontból. Ott kerültek kezembe Németh László írásai. Először a tanulmányírót ismertem meg. „A minőség forradalma” olvasása intellektuális izgalmat jelentett, mondhatnám egzisztenciálisan érintett. Németh László, Kodolányi és a népi írók műveiből olyan szellemi világ épült körém, amelyet – úgy éreztem – tudatosan fel kell dolgoznom, a magam számára történelmileg is értelmezni kell. Olvasmányaim így nyitottak utat a történelem felé. Az egyik olyan könyv, amely sok mindent megmagyarázott – hozzá kell tennem: félre is magyarázott – Szekfű Gyula Három nemzedéke volt. Részben Németh László és Szekfű révén jutottam el Széchenyihez. Emberi magatartása, vívódásai, harca Kossuthal és az értetlen közvéleménnyel rokont sejtettek, de visszatekintve látom, hogy a tizennyolc–húszéves fiatalember – aki akkor voltam – vajmi keveset érthetett meg az igazi Széchenyiből.

A másik felfedeztettem Vatai László volt. Véletlenül akadtam rá a pécsi Egyetemi Könyvtárban. Dosztojevszkijtől már ismertem a Bűn és bűnhődést, és más regényt is szerettem volna tőle olvasni. Nem volt szerencsém. Kérőcéduláimat tucatszám kaptam vissza azzal a megjegyzéssel, hogy a kért könyv kölcsön van. Így fanyalodtam rá a Dosztojevszkij regények helyett a róla írt könyvekre. Ott akadtam rá Vatai László imponálóan tudományos című kötetére, „A szubjektív életérzés filozófiájá”-ra. Az első kiadásnak csak az alcímébe került Dosztojevszkij neve. Fogalmam sem volt, ki lehet Vatai László, a könyv is nagyobb alakú volt az átlagosnál, a sárospataki kollégium kiadványa. Tüstént belelapoztam, azaz belelapoztam volna, a könyv ugyanis nem volt felvágva, csak a címlapnál. Könyvtáros lévén ma már tudom, hogy azt az egy lapot a címléírás készítésekor vágta föl a könyvtáros. Diákos boldogság töltött el: íme, itt egy könyv, amelyet előttem senki sem olvasott, én vehetem elsőként szellemi birtokba. A keresztyén egzisztencializmus egyik hazai alapműve került a kezembe. Vatai szinte megelőzte a külföldi szerzőket, Dosztojevszkij kapcsán, ürügyén fejtette ki a maga filozófiai nézeteit. Hogy teljes legyen a birtokbavétel, olvasónaplómba vagy 15 oldalt kímásoltam a könyvből. A szerző egyébként református lelkész volt, 1945–47-ben a kisgazdapárt egyik ideológusa, letartóztatása elől külföldre menekült, és az emigrációban angolul is megjelentette könyvét.

Aztán a tizenharmadik felvételi vizsga után mégiscsak bölcsészhallgató lettem, s egyetemi éveim alatt nagyjából végigolvastam az egész magyar irodalmat a kódexektől kezdve a XX. századig, beleértve a XIX. századi elfelejtetteket vagy csak mellékesen olvasott szerzőket is. A régebbiek közül végigbújtam – már székelty kötődésem miatt is – az erdélyi emlékirókat vagy a lesajnált Bessenyeitől mindazt, amihez csak hozzáfértem. A világirodalommal persze sokkal rosszabb volt a helyzet. Az akkoriban „favorizált” szovjet irodalommal hadilábon álltam. Szerencsére világirodalmi professzorunk, Kardos László is szemmel látható kényszeredettséggel adta elő ezt a musz-anyagot, és a könyvtárszakosokkal – legalábbis én így éreztem – elnézőbb volt a vizsgákon. Mindig fájó számomra viszont az, hogy az antik irodalommal kevesebbet foglalkoztunk, mint amit megérdemelt

volna. Ez némileg Trencsényi-Waldapfel Imre lelkén szárad. Rendszeresen elbliccelte az órákat, irodalom helyett politikáról beszélt, s mikor a félév közepén végleg kifutott az időből, átadta az évfolyamunkat Borzsák István professzor úrnak, aki a maradék időben kénytelen volt végigrohanni az egész görög és latin irodalmon. Azóta is fájlam az akkor elvesztegetett napokat, heteket, hónapokat.

– *A történelem iránti érdeklődésed vezetett el később ahhoz, hogy a XIX. századdal, Szemere Bertalannal szaktörténelmi alapossággal kezdtél foglalkozni?*

– Bizonyos életkoron túl olvasmányai megválasztásában szabadon, érdeklődése alapján dönthet az ember. A véletlen azonban gyakran zsarnokoskodik. Közel harminc éven keresztül voltam a Zenetudományi Intézet könyvtárának vezetője. Nemcsak zenei könyveket gyűjtöttünk, a zenetörténet műveléséhez elengedhetetlen filozófia, irodalomtörténet és a társművészetek alapvető szakirodalmát is beszereztük. Major Ervin zenetörténész hagyatékának megszerzésekor különösen sok és értékes művelődéstörténelmi anyag került a könyvtárba. A feldolgozás során szinte véletlenül került a kezembe Szemere Bertalan naplója. Természetesen tudtam, hogy ki volt, de nevéen és történelmi szerepén túl alig tudtam róla valamit. Miért is tudtam volna, hiszen működése az irodalomban nem jelentett különösebben fontos állomást, a politikus Szemerére pedig rávetült Széchenyi és főleg Kossuth monumentális árnya. Elolvastam az emigrációban írt naplóját, és egy egészen különös, érdekes világba csöppentem. Az 1848/1849-es emigráció történetét rendszerint Kossuth nézőpontjából szokták tárgyalni. Szemere viszont tudvalevően az emigráció diagonálisan ellentétes irányát képviselte. Egyedül maradt felfogásával, de ez a másik, a Kossuth-ellenes szemlélet történelmileg plasztikusabbá tette számomra az emigráció történetét, ahogy két szemmel nézve térben is el tudjuk helyezni a tárgyakat. Módszeresen kezdtem foglalkozni Szemerével, elolvastam kiadott és kiadatlan levelezését, egyéb munkáit, valamint a róla és a korról szóló nem jelentéktelen mennyiségű szakirodalmat. Így készült több tanulmányom Szemeréről, és ekkor határoztam el, hogy jobbára ismeretlen emigrációs levelezését közreadom. A Szépirodalmi Kiadóval az 1980-as évek második felében szerződést is kötöttem, ám a kiadó közben csödbe jutott, és így vagy tízévnyi Csipkerózsika-álom után csak a millicentenárius évében jelent meg a kötet. Mindenesetre számomra az 1848/1849-es forradalom és szabadságharc, helyesebben az azt követő, a kiegyezésig terjedő korszak jelenti azt a biztos pontot, ahonnan nézve hátra és előre is értelmezhető az események, pontosan látható, hogyan készült, milyen erők formálták a reformkort, de ugyanakkor az is, hogy mi vezetett a felbomlásig, Trianonig. És ez már szinte nem is a múlt, hanem a jelen, ma is fájó, üszkös seb.

– *A véletlennek mostani olvasmányaidban is van szerepe? Azért kérdezem, mert eléggé heterogén szerzőket, könyveket látok íróasztalodon, például Xenophónt, Ady Endrét, Für Lajost vagy François Furet könyvét, az Egy illúzió múltját. Hogyan kapcsolódnak egymáshoz ezek a sokszínű érdeklődést sejtető könyvek, mert nyilván van valami kohéziójuk - legalábbis számodra.*

– Ami összeköti ezeket a könyveket, az az a vágy, akarat, törekvés, hogy tisztán lássam, érzékeljem, jobban mondva értelmezni tudjam az olykor kaotikusnak látszó világot. És ebben éppúgy megvan a maga szerepe a közel harmadfélezer

éves Xenophónnak mint Adynak, Für Lajosnak vagy Furet-nek. Gyerekként, a Móra-könyvet olvasva kezdtem el azon tűnődni, hogy melyik az igazi élet, milyen az igazi világ? Mintha most is ugyanarról volna szó. Melyik a helyes élet, a tartalmasabb - ahogy a régiek mondták – a *vita activa*, tehát az az élet, amely kinn az agorán folyik, a szónokok, az állandóan cselekvők, a „politikuskok” világa, vagy a *vita contemplativa*, az elmélkedő, a kérdések gyökeréig ható gondolkodás, a szellem, a „filozófusok” világa. Ez a kérdés nem új keletű, az emberi élet és a filozófia egyik nagy, örök kérdése.

Általában azt szokták mondani, hogy az olvasás ajtókat és ablakokat nyit a világra, olyan dolgokat ismerhetünk meg általa, amelyeket máskülönben nem. Persze lehet mondani – sokan mondják is –, hogy a televízió vagy az internet még tágasabb kapukat nyit, még több dolgot ismerhetünk meg általuk. A „dolog” azonban ritkán jelenti a lényegét. Ezeket az eszközöket nem érdemes összevetni a könyvvel és az olvasással. Egyik sem helyettesítheti a másikat, nem „csereszabatosak”. Különösen így van ez, ha nem száraz adat- vagy ismeretközlésről, hanem művészetről van szó. Az olvasásnak van valami varázslatos intimitása, amely legfeljebb a magányos zenélés öröméhez hasonlítható. Amikor elmélyülten olvasok, a világ rejtelmes, rejtett szerkezete tárul fel előttem. És ha valaki jól értelmezi olvasmányait, ha igazán jó olvasó, akkor hamarosan arra is rájön, hogy végső soron nem is a világot értelmezi, hanem önmagát. És a világban, mint tükörben, önmagát pillanthatja meg. Mert mindig önmagunkat olvassuk. Ha ismerem magam, talán még arra is választ tudok adni: a *vita activa* vagy a *vita contemplativa* a számomra járható út, és nem kérdezem Csongorral tanácstalanul: „A közép a biztos út, / Oh, de melyik nem közép itt? / Melyik az, mely célra jut?”

Az olvasásban a bensőséges találkozás a legcsodálatosabb. Olyan különös színjáték ez, amelyben én választom ki a szövegek könyvet, az előadást én rendezem, a szerepeket én magam játszom, és a színpad az én tulajdon bensőm, képzeletvilágom. Ahogyan nincs két egyforma színelőadás, a kaleidoszkóphoz hasonlóan egy könyvet sem lehet kétszer ugyanúgy olvasni. Már csak azért sem, mert az olvasás hatására az olvasó maga is változik. Minden újabb olvasásnál más és más tűnik elő, és a magamról és a világról alkotott összképem az olvasás révén így válik egyre színesebbé és gazdagabbá.

Pogány György

Egy régi könyvtáros-mohikán emlékeiből

Ahogy lehet(ett) 9.

A katalógusok olykor nem is jámborak
és egyéb genfi ENSZ könyvtári epizódok

Katalógus-bonyodalmak

A könyvtári katalógusok általában a kutatókon kívül másoknak nem szoktak bonyodalmakat okozni. Az alábbi eset azonban azt mutatja, hogy nemcsak a katalógusban kutatók akadnak fel egy-egy hibán. Talán az idősebb könyvtáros korosztály még emlékszik arra, hogy Nigéria egyik tartománya, Biafra nemzetközi bonyodalmakat okozott elszakadási törekvése miatt. Elsősorban Angliát érintették ezek a bonyodalmak. Úgy adódott, hogy a Biafra-ügy idejében egy angol könyvtáros volt a genfi ENSZ-könyvtár igazgatóhelyettese, az olvasószolgálatban pedig egy biafrai származású kolléga ügyködött. A konfliktus kitörése után ez a kolléga már mindenféle kapcsolatot megszakított az angol igazgatóhelyetessel. Ez ugyan kellemetlen volt, de egyben könnyen kiigazítható is. Az már kevésbé, hogy egy szép napon dühös levelet kaptam a genfi nigériai misszió vezetőjétől, ki csodálkozásának adott hangot, hogy a könyvtár katalógusában megjelent Biafra egy választólapon, és kormánya nevében kikérte magának ezt az inzultust. És hozzátette: ha pedig nem korrigálják a katalógusban ezt a hibát, akkor az ENSZ főtitkárához fordulnak. Sejtettem, hogy a választólap-história mögött a biafrai származású kolléga áll. Beszéltem vele, és nem is tagadta, hogy valóban ő vezette be Biafrát katalógusba. Mivel pedig az ENSZ központjának volt egy levelezési könyve, és csak azokkal az országokkal lehetett kapcsolatot tartani, amelyek tagjai az ENSZ-nek, nyilvánvaló volt a hiba a katalógusban. Az érintett kolléga azzal érvelt, hogy Biafra tulajdonképpen önálló még akkor is, ha az ENSZ nem ismeri el. Jómagam nem fogadhattam el érvelését, és megkértem, hogy azonnal emelje ki a kérdéses válaszlapot és az esetleg mögötte meghúzódnak katalóguscédulákat, én pedig írok a nigériai misszióvezetőnek, elnézését kérve a könyvtár hibájáért. Ezzel az ügy lovagiasan le is záródott.

Egy másik, a katalógussal összefüggő ügy is akadt. Ez ügy jelentkezett, hogy fölkeresett a lengyel nagykövet azzal, hogy kormánya úgy tudja, a lengyel szakirodalom nem kellőképpen képviselt az ENSZ könyvtárában. Megmutattam neki a kurrens periodika jegyzékét, nézze át, hogy jól képviseltek-e a lengyel folyóiratok. Átnézte ezt, és közölte, hogy ismeretei szerint minden hazájában fontos folyóirat megvan a könyvtár állományában. Mondottam neki, hogy a könyvekkel nem ilyen egyszerű a helyzet, de persze azt is meg lehet vizsgálni. Elmondtam ugyanakkor azt is, hogy sok esetben a genfi ENSZ-palotában megjelenő konfe-

renciaküldöttek, amikor van egy kis idejük, benéznek a könyvtárba is. Általános tapasztalat az, hogy ha történetesen egy szerző beszabadul adott könyvtárba, egyik első dolga, hogy megkeresse, megvan-e a katalógusban az ő műve vagy művei. A konferenciaküldöttek között is szoktak szép számban szerzők lenni. Elképzelhetőnek tartom, hogy egy konferencia résztvevője, aki valamelyik tudományágban szerző is, bement a könyvtárba, kereste a nevét, nem találta, és valamilyen úton-módon külügyminisztériuma tudomására hozta azt a hiányosságot, hogy a lengyel szakirodalom nem kellőképpen képviselt. Általában ugyanis a könyvtár megítélése azon is – vagy főleg azon – múlik, hogy egy szerző megtalálja-e a nevét és munkáját a felkeresett könyvtárban. A nagykövet elkezdett nevetni az anekdotikus magyarázaton, majd megkérdezte, hogy mielőtt Genfbe kerültem, milyen intézetben dolgoztam, ahol olyan tapasztalatokat lehet szerezni, mint amilyeneket említettem. Elmondtam, hogy az MTA Könyvtárából „kölcönöztek” ki egy időre abba a könyvtárba, ahol beszélgetünk, és hasonló „jelzésekkel” az Akadémiai Könyvtárban is találkoztam az elnök vagy a főtitkár részéről, akiket úgy informáltak, hogy a magyar szakirodalom a nemzetközi csere ellenére nem megfelelően képviselt egy adott országban. A nagykövet azt mondta, hogy most már jobban érti a dolgot, nem tart szükségesnek vizsgálatot a könyvek ügyében, jelelni fogja, hogy minden rendben van a lengyel szakirodalom képviselése körül.

Ugyancsak a katalógus okozott gondot a függetlenné vált volt francia gyarmatok egyikének-másikának. Azt kifogásolták ugyanis, hogy miért szerepel a francia gyarmatbirodalom neve alatt is az ő független országuk. Magyarázatként elmondtam, hogy mivel függetlenségük előtt a francia gyarmatbirodalomhoz tartoztak, az oda sorolt és kifogásolt cédulák jó helyen vannak. Továbbá megkértem a reklamátor diplomátákat, nézzék meg alaposabban a katalógust, és látni fogják, hogy a függetlenségük óta megjelent könyvek a saját országaik nevével szerepelnek, tehát a katalógus korrekt. Mindenesetre további félreértéseket elkerülni kívánván fölhívtam az illetékes kollégákat, hogy lehetőleg még feltűnőbb módon tegyenek „lásd még” utaló cédulát mindkét helyre. Ezzel a kezdeti konfliktus is megszűnt.

Egy olvasótermi epizód

Nem ilyen súlyú és nem a katalógussal közvetlen összefüggésben álló dologban is intézkedni kellett. Az egyik olvasótermi felügyelő ugyanis egy kínos dologról számolt be. Egyik olvasó elég sűrűn leejtette a ceruzáját, majd jegyzetfüzetét az asztal alá, és miközben ezeket keresgélte, egycs hölgyolvasókat ez a keresgélés nem kellemesen érintett. Mit csináljak? – szólt a kérdés. Egy-két olvasó hölgy már panaszkodott, és intézkedést kértek. Nehogy valamilyen diszkrimináció színezeté legyen a dolognak, azt tanácsoltam a panaszt továbbító kollégának, hogy a kérdéses urat helyezzzék az ablak melletti legjobb helyre egy egyszemélyes asztalhoz, ahonnan szép kilátás is van, és ahol a közelében nincs más olvasó. Mondják el neki, hogy mivel látják, mennyire szorgalmasan dolgozik, biztosítani akarják számára a legkellemesebb munkalehetőséget.

Rózsa György

Ráth-Végh István és a könyvek

Ráth-Végh Istvánt, a jogászból lett kultúrhistorikust és írórt (1870–1959) nem kell senkinek bemutatnunk. Ha mást nem is, A könyv komédiája című művét illik ismernie minden könyvbarátnak. Nemcsak ebből, minden művéből sugárzik a könyvek iránti olthatatlan érdeklődése és szenvedélye. Vajon milyen lehetett a könyvtára? Hogyan és honnan szerezte be a könyveit? Milyen volt a viszonya hozzájuk?

Kevesebben tudják, hogy Ráth-Végh regényeket is írt. Az Októberi rózsza című művének főhőse egy magányosan élő jogász, akinek a könyvtárszobáját így írja le: „Ebéd után megállt hatalmas könyvállványa előtt s mint ebédvégi csemegét, élvezte a könyvválogatás ízeit. A polcokat faragott szobrocskákkal díszített diófa pilaszterek támogatták; a párkányt huszonnégy mascherone alkotta; groteszk faragású torz-pofák, valamennyi mind más. [...] A könyvállvány pilasztereit Perugiának egy eldugott utcájában fedezte fel egy ócskaságos boltban; a mascheronékat egy kis firenzei szobrással faragtatta s az egészet idehaza szereltette össze.”

Jogász, aki könyveket gyűjt – ki másról mintázhatta volna regénye hőseit, mint saját magáról? De házikönyvtáráról ismerhetünk egy másik leírást is. Ráth-Végh ugyanis évekig Supka Géza folyóirata, a Literatura, cikkírója volt, s az Irodalmi kuriózumok című rovatban mi másról is írhatott volna, mint régi könyvekről, kultúrhistoriai érdekességekről? Rónay Mária, a lap munkatársa 1934-ben – abból az alkalomból, hogy megjelent a Magyar kuriózumok című könyve – meglátogatta őt az otthonában. A dolgozószobában „a falmenti hatalmas faragott könyvszekrény polcain mint nemes veretű ékszerek, úgy ragyognak a remekbe kötött könyvek ezrei. Gyöngéd vonalú bronzok őrködnek felettük a szekrény tetején. A szőnyeggel letakart hosszú asztal is tele van föliánsokkal...” (Literatura, 1934. jún. 15. 177–179. p.)

Igazi könyvgyűjtőhöz méltón Ráth-Végh láthatólag arra is ügyelt, hogy a könyvek kötése stílusos legyen, valamit kifejezzen a könyv tartalmából. „Félelmetes fekete és sötét-vörös színekbe köttette az okkult könyveket, forró pirosban lángol a keleti szerelem könyvtára, a féltékeny férjkekről szóló bibliográfia sárga és méregzöld köntöst kapott, a híres párizsi konvulzionistákról szóló monográfia kötésének papíráját mintha görcs rángatta volna össze, míg a La puce de Madame Desroches című verses antológia, amely abból az alkalomból íródott, hogy Desroches asszony keblén egy bolha ugrándozott, – apró bolhaszerű mintákkal díszített papírba van kötve...”

Rónay a kutatási módszereiről is kérdezgette, és arra is kíváncsi volt, hogy hány könyvet olvasott el a kutatásai során. Ráth-Végh persze erre nem tudott pontos választ adni, de szerinte kb. 5-6 ezerrel számolhatunk. Elmondta az „ars poeticáját” is: hogyan lesz az emberből könyvgyűjtő:

„Az írónak szeretnie kell a könyveket, a könyvszeretetet pedig folytonos olvasásra készíteni, – amikor aztán már átrágtá magát az egész világirodalmon, akkor nem elégti ki többé az, ami könnyen hozzáférhető. Nem kell az, ami az útszélen található, ami után csak ki kell nyújtania a kezét. Úgy van, mint a jóllakott ember: különleges csemegéket keres. És ezeket aztán gyűjteni kezdi.”

Műveiből is kitűnik, de ő maga is megerősíti, hogy melyik a kedvenc kutatási területe, az érdeklődési köre: a 18. századbeli alig ismert francia írók, akiknek munkáiban „sok érdekes, bizarr dolgot” lehet találni. Az egyik könyvszekrénye tele volt ilyen könyvekkel. Ezeknek szinte a szakértőjük lett. Egyszer nála járt egy „nagy műveltségű, irodalmilag rendkívül verzátus ember”, akit odavezetett ehhez a könyvtárrészhez, és azt mondta neki: „Ha olyan íróval találsz itt, akinek a nevét ismered, akkor annak a könyvét elviheted!” Bár az illető kapva kapott az ajánlaton, üres kézzel távozott.

Persze már a családjában is magába szívhatta a könyvek iránti szeretetét. Például az anyja testvére, Végh Ödön „minden garasán könyvet vásárolt”, éremtani munkájával díjat is nyert. 25 éves korában meghalt, és könyvtára Ráth-Végh tulajdonába került, aki „egész életében mint legkedvesebbjeit emelte le a polcra.” (Ráth-Végh Istvánné: Férjem története. Bp., 1970. 10. p.)

Egy másik vallomásaiban kitér a könyvek világa és a való élet közötti különbségre. „... eszményeim és világképem kialakulására befolyással volt minden jó könyv, de módosítani segített minden rossz ember.” Talán így volt ez abban a témában is, amelyet megemlít? „Emlékezem, hogy éveken keresztül teljesen tanácstalan voltam a nagy rébuszal, az asszonnyal szemben. Nem értettem sem magamat, sem őket. Három olvasmány segített, hogy rendet teremthessek a zavaros káoszban: Schopenhauer: A szerelem metafizikája; Tolsztoj: A Kreutzer-szónata; Stendhal: A szerelemlről.” (Az új könyvek könyve. Bp., 1937. 269–270. p.)

Amikor 1927-ben (57 évesen!) megházasodott, nászútra Belgium és Hollandia érintésével Párizsba utazott. Felesége, Zipernovszky Mária, a híres hegedűművész így ír erről: „Először inkább csak a hangulat kedvéért járkáltunk a Szajna-parti könyvtárak között, de amikor az első, őt érdeklő, 18. századbeli munkát megtalálta, valóságos láz fogta el, és most már órákat kutatott a különféle antikváriumokban... Egyik ritkaság vezette a másik nyomára, megnyíltak és tágultak a témakörök, létráról le és fel mászkált fáradhatatlanul, egészen megfiatalodva... A kisebb antikváriumok tulajdonosaival szinte baráti viszonyba került, összefűzte őket a könyv szeretete. Hosszas beszélgetéseket folytattak és este a tulajdonos saját kezűleg szállította el hotelünkbe a megvásárolt könyveket... A párizsi könyvkereskedőkkel való kapcsolata a háború kitöréséig megmaradt.”

Nem véletlenül olvashatunk csak egy fél mondatot a híres Szajna-parti bukinistáról: bár a könyveseknek Párizsról főleg ez jut az eszükbe, Ráth-Végh jól kiismerte őket, és egy cikkében meg is írta róluk a véleményét: „Ami könyv porosodik ezekben a regéktől övezett ládákban, az a képzelhető legnagyobb szemét. Kiadók nyakán maradt és mázsaszám a Szajnapartra dobott értéktelen modern regények – átlátszó hártypapírba gondosan csomagolt ponyva-erotikumok – esetleg díszes kötetben pompázó, de réges-régen elavult és az ördögnek sem kellő tudományos vagy történelmi művek, szemcsabító régi bőrkötések, amiket ha az ember kézbevesz, kislül, hogy tartalmilag teljesen értéktelen, vagy a kötés rongyos, mállott és ragasztott, vagy pedig olyan ötkötetes mű, amiből hiányzik három.

Némelyiknek üveglappal borított, lezárt ládikája is van, ebben őrizi a kincseket, amelyeket nem szabad kézbe venni és lapozni... kiderül, hogy jóval drágább mint akármelyik előkelő antikváriusnál.” (Literatura, 1929. 10. szám, 345–346. p.)

Ezek szerint tehát nem a bukinistáknál érdemes könyvet vásárolni Párizsban, hanem a komoly antikváriusoknál. Itt sokkal olcsóbb minden: „a laposerszényű könyvbarát is összeszedhet jó dolgokat olcsó pénzért.” Csak az a baj, hogy éppen a nyár, amikor a magyarok általában Párizsba utaznak, nem alkalmas az igazi könyvvásárlásra, mert minden második antikvárius ugyancsak nyaral ilyenkor. De ha az ember a megfelelő évszakban keresi fel pl. a Montparnasse-t, akkor akár éjjel is vásárolhat: több boltos éjfélig tart nyitva.

S ha már nagy gyűjteményünk van, akkor meg kell óvni a nemkívánatos személyektől. A könyvtolvaj című cikkében éppen ezekkel foglalkozik. Ex librisekkel, amelyeken akasztófa látható, hogy a tolvaj értsen a szóból, bökversekkel, amiben a tulajdonos a tolvajokat fenyegeti stb. „A kölcsönkérőtől a tolvajig csak egy lépés a távolság. Aki könyvet kölcsön ad, vegyen tőle búcsút, aligha látja viszont.” – teszi hozzá. „Könyvet kölcsönkérni nem illik, tessék megvenni. Talán egy célra indokolt: ha nehezen megszerezhető könyvről van szó, tudományos munka céljaira, akkor is záros határidőre. Hogyan védekezzünk a kölcsönkérés rettenetes szokása ellen? Paul Lebourg-nak köszönheti a bibliofilek társadalma az elmés és gyökeres megoldást. 1911-ben egyesületet alapított ezzel a címmel: Liga a könyvkölcsönzés ellen ... Ezennel fölteszem az indítványt: alapítsuk meg Magyarországon a Könyvkölcsönzés elleni ligát. Nem kell alapszabály, nem kell tagsági díj ...” (Literatura, 1931. 8. szám, 275–276. p.)

A kezdeményezésre hamarosan megérkezett az első reagálás. Egy szombathe-lyi olvasó így írt: „A vidéki esték unalmas órái, az anyagi viszonyok rosszabbodása és néhol a takarékosági hajlam éppen vidéken termelik ki igen nagy számban az olvasni szerető, de könyvet semmi áron nem vevő »kölcsönkukacok« típusát. Ezek kitűnő szimattal és szinte beteges izgalommal fürjék be magukat minden könyvtárba (ahol fizetni nem kell), ahol új és újabb könyvek meglevését sejtik és valóban csak tizedrésze kerül vissza tulajdonosához, az is véletlenül és szánalmat gerjesztő külsővel... Ha kölcsönadom: elveszik. Ha nem adom oda: elveszítem a kölcsönkérő jó véleményét és kgyót-békát kiált kapzsi személyemről.” (Literatura, 1932. március, II–III. p.)

De nem csak egyetértő levelek jöttek. Ego (Rózsavölgyiné Fried Margit) pl. így ír: „...a mai rettenetes gazdasági helyzet direkt azt parancsolja, hogy ma igenis adjunk kölcsön könyvet. [...] A könyvtárak nem pótolhatják azt a könyvet, amelyet lélektani alapon válogatunk ki és adunk át a fiataloknak, fiúnak, lánynak, anyának, elkeseredett embernek, zavaros eszűnek, hogy tanulja meg a dolgokat... Tudom, hogy a magyar kultúra ügyét szolgálom.” (Literatura, 1932. május, III. p.)

Látható, hogy Ráth és Ego „két malomban örölnek”. Az előbbi a nagy munkával összeválogatott, drágán bekötött régi könyveit kívánja megóvni, az utóbbi viszont a frissebb könyvekből kölcsönöz, mintegy népművelési feladatként. Nyilván nem ugyanakkora kár éri a tulajdonost a könyv elveszése esetén...

Egy másik vidéki hozzászóló többek között ezeket írta: „...De én nem akarok nevelni senkit, mert annyira szeretem könyveimet, hogy ... egyik-másik könyv – és ezt nem szégyellem bevallani – valósággal a szeretőm lett az évek során, még ágyba is fekszem vele (mert az éjszakák jelentős részében olvasok-olvasok.)

... Sokszor megállok a könyvespolcom mellett és arcom hozzájuk tartom. Hűs érintés, csókolnak, élnek, szeretnek a könyvek. Emberek írják; az emberek bán-
tanak, de a könyvek sohasem. A szeretőimet megvédem! Tömörüljünk!” (Litera-
tura. 1932. június, III. p.)

Erre az utolsó gondolatra reagálva közli aztán Ráth-Végh Guillaume Colletet
francia költő (1589–1659) versét:

*Chéres délices de mon âme
gardez-vous bien de me quitter
quoiqu' on vienne vous emprunter
chacun de vous m'est une femme
qui peut se laisser voir sans blâme
et ne se doit jamais preter.*

Vagyis a könyvek olyanok mint a feleség: bárki megnézheti őket, de kölcsön-
adni nem szokás... A könyves ember „várva-várja az éjszaka csendjét, hogy ritka
zsákmányát önző gyönyörűséggel a kezébe vehesse.”

Hogy valóban működött-e ez a nem hivatalos Liga Ráth-Végh István irányítása
alatt legalább annyiban, hogy ex librist adott ki, az ma már aligha kideríthető. A
Literatúrában mindenesetre nem esik több szó róla. Az azonban nyilvánvaló, hogy
Ráth-Végh István nem szeretett könyveket kölcsönadni.

Bálint Gábor

Varsói jegyzetek

A Varsói Egyetemi Könyvtár (Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego)

Változnak az idők... És ez nemcsak abban mutatkozik meg, hogy az erre felé eddig szokásos *teren uniwersytecki* (kb. egyetemi terület) jelzős szerkezetet kezdi felváltani az immár a tájékoztató füzeteken is nagybetűkkel szereplő s az utóbbi időben nálunk is polgárjogot nyert latin eredetű, de persze közvetlenül Amerikából „importált” *campus* kifejezés. Jómagam abban is a változás jelét látom, hogy a sokat megért, kiszolgált Ikarusokat Varsóban mára nagyrészt már felváltották a mélyépítésű Mann- és Neoplan-buszok. Nos ezért írhatom, hogy egy, a városközpontban még épp jókor elcsípett 150-essel nem zötykölődöm, hanem egyenesen suhanok az egyetemi könyvtár felé. Egyszóval tehát Varsót is elérte – úgy tűnik végérvényesen – a változás szele. Mielőtt még zavarba hoznám a figyelmes olvasót, sietek megjegyezni, hogy az az egyetemi könyvtár, amely jelenlegi utam végcélja, nem a campuson található. Jóllehet ott is áll egy klasszicista épület, amelyik szintén a *BUW* (Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego – Varsói Egyetemi Könyvtár) nevet viseli, ez azonban a régi könyvtár épülete, amelyet még a Varsói Királyi Egyetem részeként alapítottak 1816-ban, s melynek a híres lengyel tudós – lexikográfus, Samuel Bogumi Linde (1771–1847) volt az első igazgatója.

S ha már fentebb szó került a Varsói Egyetemről, nem állhatom meg, hogy ez irányban egy kis kitérőt ne tegyek – még ha csupán néhány sor erejéig is. Persze nem igazi digresszió ez, hiszen az egyetem megalakulásának története a könyvtár megszületésének története is egyben.

A Varsói Egyetem elválaszthatatlanul összefonódik Lengyelország, legszorosabban pedig természetesen a főváros, Varsó viharos történelmével. Az egyetem tulajdonképpen három korabeli felsőoktatási intézmény összevonásával alakult meg, így ezen intézmények jogutódjának és szellemi örökösének tekintendő. Ezek az 1766-ban alapított, az ún. Kazimír Palotában (Palac Kazimierzowski) működő s jelenleg az adminisztratív részlegnek helyet adó Collegium Nobilium, valamint az 1808-ban megalakult Jogi, illetve az 1809-ben létrejött Orvosi Iskola. Mivel Varsó a Lengyelországot a XVIII. században ért felosztás miatt elszakadt a hagyományosan tudományos központnak tekintett Krakkótól, felmerült egy önálló Varsói Egyetem életre hívásának gondolata. Ennek lehetőségét I. Sándor (akkoriban orosz cár és egyben lengyel király) 1816. november 19-i beleegyezése teremtette meg, a viszonylagos autonómiát élvező Varsói Nagyhercegség keretein belül. A fenti dátumtól számítható a Varsói Egyetemi Könyvtár működésének kezdete is. A rivalizálás a két legnagyobb lengyel tudományos központnak tekintett város: Varsó és Krakkó között persze napjainkban is tart, amit mi sem példáz jobban, mint hogy egy soros pápai audiencia alkalmával a krakkói Jagelló Egyetem rektora

az ország legrégebbi, míg a Varsói Egyetem rektora az ország legjobb egyetemének rektoraként mutatkozott be Őszentsége előtt. E kis előtörténet után azonban itt az ideje, hogy végre, ahogy egy, a francia kultúrán nevelkedett lengyel mondaná: *revenons à nos moutons*, azaz a tárgyra térjünk.

Az Egyetemi Könyvtár új épületét, amely elé most gördül be velem a busz, igen illusztris egyházi személyiség, maga II. János Pál pápa adta át ünnepélyes keretek között a nagyközönségnek 1999-ben. (Tehát megint csak Őszentsége, világi nevén Karol Wojtyła, akit azonban „egyetemi szempontból” nota bene nem Varsóhoz, hanem Krakkóhoz fűznek szorosabb szálak, lévén, hogy a Jagelló Egyetem Teológiai Fakultásán doktorált, ahol professzorként 1953-tól erkölcsstant is oktatott.)

Megpillantva a hatalmas épületkomplexumot nem ér különösebb meglepetés. S persze nemcsak azért nem, mert előzetesen volt már alkalmam néhány fényképet megtekinteni a könyvtárról, hanem azért sem, mert Varsóban az embernek bőven van alkalmja hozzászokni a monumentalitáshoz. A főbejáratához – felette díszítőelemként nyitott könyv függ, benne a nagybetűs mondás: HINC OMNIA – egy árkádsoron át vezet az út. Ennek oszlopai hatalmas, zöldesszürke kőbe véssett szalagcímként hordozzák a feliratot: BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA (Egyetemi Könyvtár).

A zöld, a szürke és a fehér decens árnyalatai egyébként nyugodt hangulatot árasztva uralják az egész földszintet, ahol az előcsarnok, a ruhatárak és egy kiállítóterem mellett még éttermet is találunk. A földszinten ezzel véget is ér azon helyiségek listája, ahová az olvasójeggyel nem rendelkező látogató szabadon bejuthat. A földszint többi részét ugyanis egy, (mint később megtudtam, mozgatható polcokkal rendelkező ún. „kompakt” és mintegy 1,5 millió kötetnek helyet adó) raktárrészleg foglalja el. Itt tárolják – többek között – az 1980 előtt megjelent kiadványokat is, amelyekhez a könyvtárlátogatók a 2. szinten lévő olvasóteremben juthatnak hozzá. Méreteiről talán elárul valamit, ha leírom, hogy a raktár területe mintegy 4000 m².

Egy igen impozáns, több méter széles lépcsősor vezet az előcsarnokból az 1. szinten lévő főcsarnokba, ahol az információ és a katalógusok kaptak helyet. Ugyanezek a lépcsőkön továbbhaladva érhetjük el aztán a 2. szintet, ahol a központi olvasóterem található. A könyvtár külön érdekessége, hogy szakít a hagyományos értelemben vett olvasóterem és raktárrészleg merev elhatárolásával, amely struktúra a könyvtárost egyfajta közvetítő szerepre predesztinálja. Ehelyett itt az egyes ún. „olvasóznák” és raktárrészlegek logikusan elrendezett és szervezett egységével találkozunk, ahol az olvasó számára az eligazodást információs pontok segítik. Úgy fogalmazhatnánk tehát, hogy a könyvtár az olvasóterem és a könyvraktár „ötvetét” nyújtja, kiszélesítve ezzel a közvetlenül hozzáférhető könyvek körét, s talán nem kevés időt is megtakarítva egyben a kutató számára. Ugyanakkor úgy érzem, van ennek egy bár nehezen mérhető, de mindenképpen fontos másik előnye is: ez a rendszer a hagyományosnál jelentősebb mértékben tekinti partnernek a könyvtárlátogatót, nagyobb szabadságot nyújtva így neki. Talán nem minden alap nélkül mondhatom azt, hogy ennek a jó értelemben vett *laissez faire*-nek viseli magán a jegyét a könyvtár egész architektúrája is, amely a szellős, tág, világos és jól átjárható belső terekben nyer kifejezést.

Az 1. szinten a szabadon hozzáférhető állományban az alábbi tudományterületek vannak képviselve: filozófia, pszichológia, oktatás, történelemtudomány, nyelv-

szet, irodalomtudomány, földrajz, matematika, természet- és egyéb alkalmazott tudományok. Itt kapott helyet a könyvtártudománnyal kapcsolatos anyag is.

A központi olvasóterem 120 férőhelyes, és felfelé vagy két emeletnyi magas. A teremre boruló üvegtető tovább növeli a belső tér amúgy is nyitott, komfortos jellegét. A polcokon szabadon hozzáférhető, mintegy 15 000 kötetnyi anyagban a tájékozódást komputervezérelt vizuális információs rendszer segíti, amelyben az egyes szekciók fára emlékeztető elágazásos, szakszerűbben: „dendrit”- elrendezésben következnek. A számítógép képernyőjén ablakban megjelenő leltári szám alatt nemcsak a keresett könyvről és annak témájáról találhatunk részletes információt, de az ablakocska színe alapján arról is tájékozódhatunk, hogy a könyv kölcsönözhető-e.

A 2. szinten az alábbi tudományterületekhez biztosított a szabad hozzáférés: társadalomtudományok, antropológia, jog, politológia, zene, építészet, képzőművészetek.

A 3. és egyben az utolsó szint kettős funkciót lát el. Északi szárnyában található az alsóbb szintekhez hasonlóan szabad hozzáférési lehetőséget kínáló szektor, a fennmaradó részben azonban olyan kutatóhelyek vannak, amelyeket a hagyományos, több férőhelyes munkaasztalokkal ellentétben nem kell másokkal megosztani, hanem kabinok formájában minden kutatónak egyéni, zavartalan munkát biztosítanak. A kutatók ezen a szinten XIX. századi kiadványokat, kéziratokat, térképeket, rézmetszeteket, ősnymtatványokat, valamint zenei anyagot és egyéb más kordokumentumokat találhatnak, természetesen kizárólag helyben történő használatra.

Mivel a Varsói Egyetemi Könyvtár komoly speciális gyűjteményekkel is rendelkezik, úgy gondolom, ezekről is feltétlenül szólnom kell. Az egyes gyűjteményeknek külön e-mail címük van, ezt a megfelelő rész után tüntetem majd fel. Elsőként következzenek talán az ősnymtatványok. Ezek száma mintegy 130 000, a periodikákat is számba véve összesen 135 000, amelyeknek mindegyike 1801 előtt jelent meg. A gyűjtemény egy nem elhanyagolható részét XVI. századi kiadványok alkotják. (e-mail: stdruk@mail.uw.edu.pl)

A XIX. századi anyag körülbelül 400 000 könyvet és vagy 300 000 periodikát tesz ki, amelyeknek nagy része 1801 és 1918 között jelent meg. A hagyományosan *nyomtatványok terméne*k nevezett gyűjtemény mintegy 35000 rézmetszetet és rajtot foglal magába, amelyet gazdag fotóarchívum is kiegészít. Külön említést érdemel az a gazdag anyag, amely az utolsó lengyel király, Stanislaw August Poniatowski, valamint Stanislaw Kostka Potocki magángyűjteményéből került a könyvtárhoz. A kollekció jelentős részét XVII. és XVIII. századi európai mesterek munkái alkotják. (e-mail: gabryc@mail.uw.edu.pl)

A kéziratok osztálya állományának jelentős része sajnos elpusztult a második világháborúban. Az állomány ma kb. 4000 tételt számlál. Ezek főleg a Varsói Tudományos Társaság, valamint az evangélikus egyház levelezésének dokumentumaiból és a náciellenes hazafias ellenállási mozgalom anyagából állnak. (e-mail: buwrps@mail.uw.edu.pl)

A zenei gyűjtemény anyagának jelentős része a Wroclawi (Boroszló) Egyetem archívumából került ki, amelyet 1958-ban kiegészítettek a XX. századi lengyel zeneszerzők archívumának anyagával. Ma a gyűjtemény megközelítőleg 75 000 tételből áll, amelyben kéziratokat, eredeti kottákat, korabeli hangfelvételeket és zenei tárgyú könyveket őriznek. (e-mail: mus@mail.uw.edu.pl)

Meg kell még említeni a térképgyűjteményt (több mint 10000 térképet – köztük számos kézzel rajzoltat – tartanak itt nyilván, amelyek a XVI.-tól a XX. századig terjedő időszakot ölelik fel (e-mail: gabkart@mercury.ci.uw.edu.pl), valamint az ún. „ephemera kollekción”, amelyben röpiratok, nyomtatott kiáltványok, plakátok és poszterek kaptak helyet. (e-mail: dzs@mail.uw.edu.pl)

Most pedig következzen néhány „száraz adat”, amelyek azonban vélhetőleg segítenek majd a könyvtárról alkotandó kép kerekébe tételében:

- a Varsói Egyetemi Könyvtárban összesen mintegy 1 540 000 könyv, 610 000 újság és folyóirat (ebből 302 000 címet tesznek ki az egyes gyűjtemények valamelyikébe tartozó tételek) található. A könyvtár jelenleg 1200 külföldi folyóiratot járat rendszeresen;
- az 1994 előtt megjelent összes mű számítógépes nyilvántartásba van véve, a kézi katalógust azonban 1998 óta nem frissítették;
- a számítógépes (on-line) katalógus mintegy 240 000 tételt tartalmaz, a használatnak lehetősége van arra, hogy a számítógépes rendszeren keresztül az ország más egyetemi könyvtárainak (pl. Krakó, Gdansk, Wrocław, Lublin, Torun) állományára vonatkozólag is lekérjen adatokat, mivel a varsói könyvtár számítógépes rendszere (KABA) ezekkel a rendszerekkel kapcsolatban áll és kompatibilis;
- a Varsói Egyetemi Könyvtárban összesen 110 gép áll az olvasók rendelkezésére, az egyéni kutatóhelyek esetében lehetőség van arra is, hogy a könyvtárlátogató saját notebook-ját a könyvtár számítógépes rendszeréhez csatlakoztassa. sőt a könyvtár rendelkezik olyan számítógépekkel is, amelyeket a gyengén látók igényeihez igazítottak;
- könyvtár címe: 00-312 Warszawa, Dobra 55/66, Lengyelország
- internetelérhetőség: <http://www.buw.uw.edu.pl>
- a könyvtár jelenlegi igazgatója dr. Henryk Hollender (tel.: +48 22 5525663)

Elhagyva a könyvtár épületét ambivalens érzés lesz úrrá rajtam, amelyet egyrészt a csodálat és az elismerés, másrészt viszont némi – nem tagadom – irigységből táplálkozó keserűség elegye alkot. Aztán a nálunk sem ismeretlen Stanislaw Lem egyik regényének a címe: 'A XXI. század könyvtára' (A regény magyarul *Az emberiség egy perce* címen jelent meg 1988-ban) villan át az agyamon, és az előbbi érzés átadja a helyét a felismerésnek, hogy én most valóban ott jártam. Végül pedig csak egyetlen vágy fogalmazódik meg bennem: szeretnék ide kutatóként még sokszor visszatérni.

Pátrovics Péter

Egy honvédségi könyvtáros halálára

Elszólította a sors közülünk Windisch Aladárnét, a hadsereg könyvtárügyének jeles személyiségét. A Hadtudományi Könyvtár vezetőjének helyettese volt, de hadseregszerte ismerték, becsülték. Rangja volt a szakmában.

Akkoriban a honvédségnek 218 közművelődési, 5 felsőoktatási és 13 szakkönyvtára volt, s főleg az utóbbiak életében volt jelentős tényező. Számos anyagot dolgozott ki, mely a szakkönyvtári munka színvonalának emelését szolgálta, s minden rendelkezésre álló eszközzel szorgalmazta a hadsereg szakkönyvtárainak együttműködését, hálózatba szervezését.

A honvédségi szakkönyvtárakban dolgozók többsége az ő iránymutatásai alapján tanulta meg, hogy mit jelent a gyakorlatban a szakirodalmi tájékoztatás, mire kell ügyelni a bibliográfiák, a repertóriumok, a referálólapok, a katalógusok készítésekor, s hogy tisztelni és szolgálni kell a kutatót.

Igényes és követelménytámasztó vezető volt.

Egyetlen könyvtáros volt a hadseregben, aki kiváló munkája elismerésül megkapta a művelődési minisztertől a legmagasabb szakmai kitüntetést, a Szabó Ervin emlékérmét.

Jelentős részben az ő szakmai tevékenységének köszönhető, hogy a művelődési miniszter tudományos könyvtárrá minősítette munkahelyét, a Hadtudományi Könyvtárat.

Hogy ezek az elismerések mit jelentettek, s hogy Windisch Aladárné, mindenki Nórája milyen érték volt, ezt a mai, megváltozott világban nem könnyű megérteni. Egyáltalán: fogalmat alkotni az akkori erőfeszítésekről és sikerekről! Mert a hadsereg könyvtárügye akkor országosan elismert színvonalon volt! S ez nem kis mértékben a hozzá hasonló megszállottak ügyszeretetésén múlt.

A hadsereg mai könyvtárosai, sőt az ő irányítóiak sem tudják ma már, hogy volt – nagyjából a hetvenes években – a hadsereg kulturális és ezen belül könyvtári életének egy hőskora, amikor – ha nem is volt könnyű az élet – ezt a szektort látványos fejlődés jellemezte.

Hányan tudjuk ma már, mekkora érték volt Windisch Aladárné, Nóra?!

Az élet megy előre. A régiek kihalnak, a még itt lévők emlékezete kopik. Az utódok nem tudhatnak mindenről. De ez most olyan pillanat, amikor a mindennapos rohanás közben meg kell állnunk, fejet kell hajtanunk.

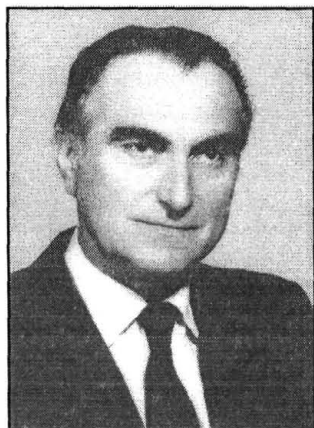
Emlékezzünk hát méltó tisztelettel a szakirodalmi tájékoztatás honvédségi nagyszonyára, Windisch Aladárnéra!

Ideális viszonyokat, Nóra, abban a Nagy Egyetememes Könyvtárban!

Füleki Mihály

In memoriam Slezsák Imre

*„A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned, halnod kell.”*
(Vörösmarty Mihály: Szózat)

Meghalt Imre bácsi! Megdöbbenett a hír valamennyiünket, bár tudtuk, hogy súlyos kór támadta meg, és hosszú idő óta harcot vív a betegséggel. Ennek ellenére váratlanul ért bennünket a hír, hisz nem is oly régen még részt vett a kertbarátkör soron következő rendezvényén.

Slezsák Imre nyugalmazott könyvtárigazgató 1932. szeptember 13-án született Finkén, bányászcsalád gyermekeként. Elemi iskolai tanulmányai után vasesztergályosnak állt a diósgyőri ipariskolában. Közben odahaza, Finkén könyvtároskodott szabad idejében. Majd ott fogták szakoktatónak a diósgyőri tanműhelyben. 1952-ben az Edelényben frissiben felállított járási könyvtárba hívták igazgatónak; ezt a beosztást nyugdíjazásáig, 1992 szeptemberéig látta el kiváló szakértelemmel és nagy odaadással. Az új „intézmény” egy magánlakásban kapott helyet, mindössze két szobácskában, 50 négyzetméteren. Az új igazgató a berendezéssel párhuzamosan végezte el az első, szűkre mért idejű könyvtáros-tanfolyamot. 1966-ban az elsők között szerzett diplomát könyvtár–történelem szakon a budapesti tudományegyetem levelező tagozatán.

Kitartó munkája eredményeként készült el 1963-ban a járási könyvtár új épülete, mely ma is otthona az összevont közművelődési intézmény könyvtárának.

Slezsák Imre negyven éven keresztül volt szervezője, irányítója Edelény és vonzáskörzete könyvtárügyének; létrehozta több kistélepülés könyvtárát.

Könyvtárigazgatóként nagy hangsúlyt fektetett a város és a Bódva völgye helytörténetének feldolgozására, sokat publikált, és haláláig vezette a több mint húsz éve alakult kertbarátkört.

Munkája elismeréseként a Kiváló Népművelő, a Szabó Ervin-díj, az Istvánffy Gyula-díj és a Pro Urbe Edelény-díj kitüntetésekben részesült.

A sokoldalú, fáradhatatlan, sokak által ismert és tisztelt IMRE bácsi szíve 2002. április 28-án örökre megszűnt dobogni.

Emlékét kegyelettel őrizzuk:

**az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár
és Múzeum munkatársai**

1 nagyon szép könyv avagy a csúnya könyv dicsérete*

A haza legjobb definíciója a könyvtár.
(Elias Canetti)

Nem azért választottam ezt az alcímet (és valamelyest a tartalmat), hogy olcsón provokáljak, hanem talán éppen egy ilyen gyönyörűséges díszalbum, mint amilyen a *Kincsek a nemzet könyvtárából* kapcsán vagy közelében jobban megvizsgálható ama vallomásszerű, enyhén link állításom, miszerint nem szeretem a szép könyveket.

De kezdjem messzebről, nagyon is közelről. Ezt az írást, nem minden meghatódottság nélkül, Bata Imrének ajánlom, ő volt az, aki engem hajdanán ide (oda) a Széchényi Könyvtárba bevezetett, ez volt az ő Bevezetése. Több szempontból is kár, hogy most nem lehet itt. Velem kapcsolatban ő mondhatni anyaszerűen viselkedett, részint folyamatosan aggódott értem, kisfiam, ne felejtsd el fölvenni a sálat, óvott, féltett, részint minden jót, ami velem történt, számon tartott, és úgy büszkélkedett velem, mintha a mamám, s minthogy a mamám nagyon hamar meghalt, kis könnyű anyakomplexusomat vele kompenzáltam.

Éppen harminc éve jártam először ezen intézmény falai között, még a régi falak közt, mentem többnyire a Kézirattárba, ahol Bata Imre többnyire Hamvas-kéziratokat mutatott. Távolabbról fel-feltűnt Karsay Orsolya alakja is, ő nagyban különbözött Batától, amennyiben utóbbit meg mertem szólítani, Karsay Orsolyát meg nem (alig). Ma már mindenkit meg merek szólítani, legföljebb van, akit nem akarok, és van, akit nem tudok, például Bata Imrét.

Érdekes tulajdonsága az embernek, hogy büszke az időre, úgy szoktuk születésnapjainkat, különösen az öttel és kettővel oszthatókat ünnepelni, mintha az önmagában érték volna. Igen, én is önerőből lettem ötvenéves. Egyébként épp a lecsengő millenniumozás kapcsán el lehet arról tűnődni, hogy mennyi is a mennyi, hogy sok-e ez az ezer év, és, hogy egy kurrens szöfordulattal éljek, elég-e, elég volt-e kihordani bizonyos problémákat, illetve megoldásukat.

Látszik, nem az ezer év volna kevés vagy csenevész, nem evvel volna baj, hanem a folytonossággal, hogy nem folytonosan építkezünk, nem folytonosan foglalkozunk a dolgokkal, tartjuk rendben azokat, munka épülne munkára, hanem mintha újra és újra nulláról indulnánk, s ha így van, annak messzemenő napi következményei vannak, hogy mást ne mondjak, éppen a munkát illetően, a munka szerepét, státusát, becsületét illetően. Mintha a munka helyett a szerencse többet

* Elhangzott a könyv bemutatója alkalmából az Országos Széchényi Könyvtárban, megjelent az ÉS 2002. május 10-ei számában.

számítana, hogy unfairül ideidézzem: sors bona, nihil aliud, a dolgok következetes rendbentartása helyett az improvizáció, amely természete szerint hol zseniális, hol kókler, és semmiképp nem összeegyeztethető a következő zsenialitással és kóklerséggel (ezt a kvázi-személyességet már lehetne a kultúra vagy a civilizációnk csenevészségének mondani), az élési technikák helyett a túlélési technikák, a tiszta beszéd helyett a sejtetések.

A tradíció az nem kolbásztöltő verseny meg zászlók szakmáiban való átadása, és nem május elsejei ingyen sör és virsli, hanem birtoklás. És nem tradíció, hanem tradíciók. És a birtoklás nehéz. Mert tudnom kell, mit birtoklok, ismernem, ez a föltétele a birtoklásnak, és az ismerés nehéz, minden értelmében az, nagy és szép és nehéz. Vagy nem szép és nagy. És a birtokláshoz tartozik a felelősség is.

Rosszul múltjuk az időt.

Ebben a környezetben hihetetlen nagy jelentőségű, ha egy intézmény, mint a Széchényi Könyvtár, kétszáz éves, mert az azt mutatja, hogy ott rendben telt az idő; volt idő és rendben telt. Ez nem jelenti azt, hogy minden rendben volna, van, ami igen, s van, ami nem, olykor sokat kell várni a ruhatárnál. És persze az is kérdés, hogy egyáltalán létezhetnek-e ilyen szigetek, zárványok, vagy csak félrevezetjük magunkat. Mert amikor egy ilyen tekintélyes épületet látunk, telve szellemiséggel, nemcsak könyvekkel, akkor még az elébb hiányolt folyamatos építkezést is látni véljük, minthogyha léteznék a Bildungsbürgertum, a művelt polgár. Mármost nem hogy a művelt polgár nem létezik, de még a műveletlen se, és ezen az sem javít, ha az utóbbi időben megszaporodott az egy magyar kiművelt emberfőre eső Márai-idézetek száma. Én aztán tudom, citátot mindenre lehet hozni, és mindent is a citátra, pontosan, szépen, ahogy az eperfa lombja bólingat, férfimunka, csak úgy érdemes.

Az ember vagy olvassa, vagy keresi a könyvet. Mindig van egy könyv, amelyet keresünk, értsd: nem találunk. A magyar géniusz, említettem már másutt, a keresést illetően két királyi utat tud fölmutatni, a Jelenits Istvánét, illetve a Cs. Szabó Lászlóét. Az előbbi alapterepe egy látszólagos káosz, a könyvek a polcokon, a földön, az ágy alatt, az ágyban, úton, vízen, sínen és a levegőben, röviden mindenütt, itt értelmesen definiálhatatlan volna egy könyvtelen térrész, a keresést pedig lényegében a kegyelem szervezi, mindenesetre racionálisan nem követhető és nem alátámaszthatva: hirtelen mozdulattal valahová benyúlunk, könyékig, hónaljig, és hopp: kivesszük: *Nachlass, Friedrich von Amerling, Wien, 1916, Dorotheum* aukciós katalógusát, fűzött példányban, mert arra nekünk múlhatatlanul szükségünk van.

A másik módszer kevesebbet bíz az égre, itt a kéznek nincs szerepe, hanem a lábnak, az ember bólint, igen, bírjuk *A kihaló szentesi víziólet néprajzi és néprajzi maradványait* félvászson kötésben, és ez a birtoklás nem lényegtelen, más így a szobánk, mások a mozdulataink, másképp vesszük a levegőt, ám mégiscsak jobban járunk, ha most elmegyünk egy közkönyvtárba, és ott olvassuk el.

Szintén idéztem már egy hozzám közelálló kifakadását, „nélkülem te egy közepeszerű matematikus lennél”, s ha ez volna a helyzet, könnyen lehet, hogy (könyv)kereső-programokat esz-kábálnék, minthogy valami efféle volt a diplomamunkám (címe), Opiumális bináris keresőfák. Ebből már könyvkeresés nem lesz, legföljebb majd még egy regénycím.

Visszatérve az álprovokatív alcímre, talán érdemes a szép és a csicsás, az egyszerű és a csúnya közt különbséget tenni. Persze akkor azonnal rövidre is zártuk

a kört, mert a csicsás nem szép, a szép pedig egyszerű. (Már csak abban kéne megegyezni, hogy a nem szép az csúnya...) A díszessel kereshetnénk még egérutat, ha az egérútkeresés volna vállalt célunk, nem az.

A csúnya tárgyat rossz kézbe venni, ez igaz a csúnya könyvre is, és ezen alig segít a szép belbecs. A kilencvenes évek elejének volt vezető műfaja vagy műtárgya a randa könyv, a füzetszerű túlélés, amin nemcsak a pénzhiány látszott, mely valóban nagy úr, hanem a kedvetlenség is – amely a tárgyat magát kérdőjelczte meg. Ha így, ha ennyi, akkor minek?

Szép ide, csúnya oda, az azért igaz, hogy engem főként a könyv-könyv érdekel, s a könyv mint vizuálisan értékes tárgy és mint ilyen kultúrtörténeti érték – kevésbé. A gyanakvásom iránya, hogy a tárgy elfedi a szöveget. (Ezért, hogy sokáig bizalmatlan voltam a sorozatokkal szemben is, azt inszINUÁLVÁN, hogy centre veszik, nem olvasásra.)

A képekönnyvek, az albumok a könyvet mint ünnepnapot prezentálják, és több nap, mint kolbász, én hétköznappárti vagyok, az olvasást nem ünnepnek tekintem, hanem egyszerű napi szükségyszerűségnek – és azután persze minden másnak, munkának, kéjnek, luxusnak, tanulásnak, és így tovább, ünnepnek.

De volna egy kevésbé személyes, tehát komolyabb – nem ellenvetés ez, inkább csak valami megfontolandó. Nem ez a pillanat az, amikor elemezni fogom a kultúra XXI. századi változásának gyökereit és mikéntjét, mindenesetre érzékeljük ezt a változást, sőt még azt is, hogy ez valahogy összefügg a szöveg és a kép viszonyával, vagyis a szóval, vagyis a könyvvel, vagyis a könyvtárral.

A virtuális könyvtár nem kérdőjelezi meg a hagyományost, de más kontextusba állítja. Értelemszerűen igaz ez az irodalomra is. Mindezen változások olykor legitímációs kényszerérettel járnak. Az írók például szeretik hangsúlyozni (jelen!), hogy milyen sokat dolgoznak. Vagyis hogy szorgos, értékes tagjai a társadalomnak. Vagy a siker. A siker is legitimál minket. Sikeres, tehát fontos, tehát jó. A sikerestés a jót lelkifurdalásosan egybemossuk. Ez az utóbbi húsz év fejleménye, az, hogy az irodalom maga is elfogadni látszik ezt a diktátumot, s ugyan (még) nem minden sikeres könyvet mondunk jónak, de már alig van olyan könyv, melyet jónak mondunk, és ne volna sikeres.

Ugyanilyen legitímációs kényszerből, alkalmazkodásból születhetnek szép könyvek. Tulajdonképpen tehát félelemből. A félelem szülte szépséget nem szeretem hát.

A könyv, amelynek alkalmából ezt írom, nem ilyen. Mögötte áll kétszáz év nyugalma és gazdagsága. És nem csupán merev és így fennhéjázó újraszámolása e gazdagságnak, e kincseknek, hanem inkább újraolvasása, újranézése, vagyis értelmezése, vagyis a könyvben képek vannak, lettek, és nem pusztá reprodukciók. Új történeteket találunk egy iniciáléban, egy mellékalakban, újraolvashatjuk magunkat – Kiss Ilona, a könyv tervezője és Hapák József fotográfus, valamint az idő, a mi időnk jóvoltából.

Visszavonva és megerősítve az alcímet: csak olyan könyvet tudok dicsérni, amely olvasásra van. Nem többre, nem kevesebbre. Az olvasás mint birtoklás, a birtoklás mint hagyomány, a hagyomány mint szabadság.

Esterházy Péter

Angol nyelvű világbibliográfia a helyismereti könyvtári munkáról

Az angol könyvtári egyesület 2001-ben adta ki Diana Dixon szerkesztésében azt a helyismereti könyvtári munkát segítő bibliográfiát, melyet az Angol Könyvtári Egyesület Helyismereti Csoportja számára készített, és alcímében világbibliográfiának nevez.

A bibliográfia tartalma

Az 1646 szócikket tartalmazó bibliográfia célja, hogy összegyűjtse a helyismereti könyvtári munkával foglalkozó irodalmat az 1950-es évektől a 20. század végéig.

Ez az első olyan kezdeményezés, melynek célja a helyismereti gyűjteményeket kezelő könyvtárosok munkájának segítése. Nem volt fő szempontja a teljesség, de a szerkesztő igyekezett olyan széles nemzetközi áttekintést adni, amilyen csak lehetséges volt. Szelektíven válogatott azokból a dokumentumokból, melyek ugyan a helyismereti munkához is köthető általános könyvtári tevékenységgel foglalkoznak, de a helyismereti vonatkozást csak érintőlegesen említik. A válogatás, a bibliográfiába való felvétel fő kritériuma a helyismereti könyvtári munka, illetve a könyvtári folyóiratokban való megjelenés volt. Olyan általános művek, melyek helyismereti tevékenységgel nem foglalkoznak, kimaradtak a bibliográfiából. A bibliográfia túlmutat a könyvtári területen, foglalkozik a múzeumok, levéltárak helyismereti anyagaival is.

E kritériumok alapján monográfiák, folyóiratcikkek és értekezések, disszertációk kaptak helyet benne. A szerkesztő lehetősége szerint valamennyi bibliográfiában szereplő dokumentumot megnézett – kivétel ez alól az Angliában nem elérhető dokumentum, illetve az, amelynek a címéből egyértelműen megállapítható volt a tartalma – és annotált.

Ez az annotált nemzetközi bibliográfia lefedi a helyismereti könyvtári tevékenység minden aspektusát, beleértve a gyűjteménymenedzsmentet, dokumentumtípusokat, szolgáltatásokat, reklámot, restaurálást, megőrzést. Tájékoztatót ad az angol nyelvű dokumentumok mellett valamennyi fontos európai nyelven (német, francia, spanyol, olasz) írt szakirodalomról, illetve azon országok irodalmáról, ahol hagyományai vannak a helyismereti munkának. Ez utóbbi csoportba tartozók közül Magyarország 18, Finnország 4, Hollandia 2, Csehország 5, Lengyelország 11, Románia 2, Oroszország 4, Szlovákia 2, Szlovénia 1, Ukrajna 3, Jugoszlávia 1, a Szovjetunió 18 szócikkkel szerepel a bibliográfiában.

A magyar helyismereti tevékenységet bemutató szócikkek előkelő aránya a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Helyismereti Könyvtárosok Szervezete és az Angol Könyvtári Egyesület Helyismereti Csoportja közötti immár tíz éves kapcsolat ered-

ményét jelzi. Az együttműködés szervezett keretet biztosított a két ország könyvtárosainak egymás munkájának közvetlen megismeréséhez. Így vált lehetővé, hogy a magyar szervezet angolul tudó könyvtárosai előadást tarthattak Angliában, publikálhattak az angol szakmai szervezet folyóiratában. Az angol kollégák Magyarországon járva közvetlenül ismerték meg a magyar helyismereti könyvtári gyakorlatot. Tapasztalataikat szakmai folyóiratukon keresztül tették közkinccsé Angliában.

A bibliográfia szerkezete

A *bevezető tanulmány* – mely a szerkesztő munkája – történeti áttekintést ad a helyismereti munka kialakulásáról, a fontos gyűjteményekről, a fogalom változásáról, a 21. század kihívásairól. A helyismeret jellegéből adódóan olyan diszciplína, mely átfogja a történelmet, kultúrát, földrajzot, és jelentős szerepet tölt be a társadalom fejlődésében. A helyismereti gyűjtemények egyre nagyobb mértékben digitalizáltak és elektronikus úton elérhetők, s mint írja: a közkönyvtárak fejlődésének, társadalmi szerepének zálogai. Ezért is tartja időszerűnek a kiadványt. A bevezető tanulmány a szakmai egyesületek fontosságának hangsúlyozásával zárul, és kiemeli a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Helyismereti Könyvtárosok Szervezetével kialakított együttműködést is. Tételszámmal hivatkozik a bibliográfia tételeire, és közli a felhasznált irodalmat.

A bibliográfia szerkezete a tartalomjegyzék segítségével nyomon követhető. A helyismereti könyvtári munkaterületeknek megfelelően hat fő területre, azon belül további részterületekre van osztva, melyek a következők:

- helyismerettel foglalkozó *általános munkák* – egyedi gyűjtemények, bibliográfiák, helytörténet és helytörténetírás, helyismereti könyvtárosok;
- *gyűjteménymenedzsment* – elhelyezés, személyzet, képzés, finanszírozás, díjazás, statisztika, gyűjteményfejlesztés, szabványok és irányelvek, beszerzés, bibliográfiai ellenőrzés, adományok, köteles példány, szerzői jog, katalógizálás, osztályozás, indexelés, restaurálás és katasztrófavédelem;
- *szolgáltatások, tevékenységek* – használók, képzés–oktatás, reklám és marketing, rendezvények, családtörténet s genealógia, oral history, turizmus;
- *helyismereti dokumentumok* – kéziratok, könyvek, népszámlálási anyagok, efemerek, térképek, újságok, önkormányzati kiadványok, szabványok, disszertációk, audiovizuális anyagok, rádió, fényképek, metszetek, mikrodokumentumok;
- *informatika és a helyismeret* – digitalizáció, internet és CD-ROM-ok;
- *együttműködés, kapcsolatok* – levéltárak, fenntartók, helyismereti egyesületek.

A tételek számozása folyamatos, a tematikus bontáson belül a tételek szerző szerinti, ennek hiányában cím szerinti betűrendben található. A bibliográfiát szerzői és földrajzi index egészíti ki.

A bibliográfiai tételek leírása

Monográfiák esetén a megjelenési helyet csak abban az esetben tüntette fel a szerkesztő, ha az nem London. Ha a kiadás helye nem szerepel a szócikkben, ez azt

jelenti tehát, hogy Londonban megjelent dokumentumról van szó. Az adatelemek sorrendje: szerző illetve szerkesztő neve, megjelenés éve, cím, kiadási és terjedelmi adatok. A szerző neve után (comp.) megjegyzés jelzi a szerkesztői funkciót. Ha nincs szerző, a kiadás évével kezdődik a szócikk, de a besorolásnál ezt nem veszik figyelembe.

A *cikkek* és az egyéb folyóirat-publikációk leírásának szerkezete megegyezik a monográfiáéval. A kiadási adatoknál közli a folyóirat évfolyamát, számát és az írás lapszámait.

A bibliográfiai tétel felvétele a jelentős európai nyelvek – francia, olasz, német – esetén a dokumentum eredeti nyelvén történt, az annotáció minden esetben angol nyelvű.

Az ismertetett bibliográfiát haszonnal forgathatják mind a gyakorló könyvtárosok, mind a szakterület iránt érdeklődők. A tematikus elrendezés segíti őket abban, hogy konkrét problémához, érdeklődési területhez megtalálják a releváns irodalmat.

A szóban forgó és a szerző kézjeggyével ellátott bibliográfia megtalálható a Magyar Könyvtárak Egyesülete Helyismereti Szervezetének könyvtárában (Katona Lajos Városi Könyvtár Vác, Budapesti főút 37. 2600).

Gáncsné Nagy Erzsébet

Local studies librarianship: a world bibliography / comp. by Diana Dixon for Local Studies Group of Library Association ; [publ. by Library Association Publishing]. – London : Libr. Association Publ., 2001. – XXI, 256 p. ; 24 cm
ISBN 1 85604 307 X

Magyar néprajzi bibliográfia 1997–1998

A közelmúltban újabb kötettel gazdagodott a kurrens néprajzi bibliográfia, módot adva az etnográfiai könyvészet *Sándor István* utáni korszakának áttekintésére. Mert ahogyan a történelemben vannak olyan fordulópontok, amelyek lényegileg változtatják meg az események folyását, és indokolt a „pre” és „post” időhatározó használata, úgy helyénvalónak tűnik a hazai néprajzi bibliográfiát is a „*Sándor István előtt*” és a „*Sándor István után*” korszakokra tagolni. Kétszeresen is. Az 1994-ben elhunyt bibliográfus szakterületének alapvető, egyszemélyes intézménye volt, előtte gyakorlatilag nem létezett választott diszciplínájának valódi, igazi bibliográfiája; bibliográfián természetesen olyan eszközt értve, amely nemcsak összegzi az addigi kutatási eredményeket, nem pusztán „leltár”-t készít (persze az sem jelentéktelen vállalkozás!), de ki is jelöli – mintegy utat mutatva – a kutatások további irányait. *Sándor István* gazdag életútja jól példázza azt, ami egyébként nyil-

vánvaló, vagyis hogy a bibliográfus, az igazi, a par excellence bibliográfus egyúttal szakterületének kiváló művelője, tudósa is.

A másik ok, amiért célszerű működését, életútját az etnográfiai könyvészetben határpontként tekinteni, szakterülete belső szerkezetének, kutatási irányainak, céljainak és nem utoljára a tájékoztatási eszközöknek, technikáknak és az igényeknek átalakulása. Sándor Istvánra lehet építeni, kell is, de nem lehet folytatni ugyanúgy bibliográfiáit. A néprajzot mint diszciplínát többször eltemették, elsírtatták az idők során, a borúlátó jóslatok ellenére azonban mindig újjáéledt. Újjáéledt, de nem úgy, mint a fönix: sosem volt teljesen azonos előző önmagával. A néprajznak több irányból érkező, elméleti, módszertani, sőt részben még ideológiai jellegű kihívásokkal is szembe kellett (és kell) néznie.

A néprajz a XVIII–XIX. századi kialakulásakor egyértelműen a tradicionális népi, vagyis az akkor azzal teljes egészében azonosítható paraszti társadalom leíró jellegű tudománya volt. Mint ilyen része a nemzeti mitológiáknak, amelyek alakították szemléletét, és amelyekre vissza is hatott. Módszere ekkor még nem annyira az elméletalkotás, hanem az ábrázolás, a megmutatás; elsődleges célja a nemzettudat kohéziójának erősítése a felkutatott és közzétett különféle források segítségével. Az eltelt mintegy két évszázadban a diszciplína vizsgálódási tárgya: a hagyományosan gazdálkodó és kultúrateremtő rendben élő közösségek felbomlottak; az ezredfordulóra, úgy tűnik, menthetetlenül véget ért egy sok évszázados, organikusan létező kultúra. Megmaradtak viszont (és helyenként új gyűjtések során gazdagodtak is) a források; az archívumokban őrzött különféle tárgyak és szöveges dokumentumok új szempontú vizsgálódásokra adnak alkalmat. A leíró, rendszerező, archiváló jellegű néprajz ezért alakul át, ezért keresi új módszereit és vizsgálódási területeit, a legkülönbébb szakterületek szempontjaival gazdagítva metodikáját.

A magyar (és kontinentális európai) etnográfianak, mely a saját etnikai közösséget vizsgálta elsősorban, ezen kívül szembesülnie kellett az angol-amerikai etnológiai, illetve antropológiai iskolák, irányzatok, módszerek szellemi kihívásával. A XX. századi angolszász orientációjú kulturális antropológia, elvetve az etnográfia szűk, nemzeti alapú keretekbe zárkózását, a természeti népek komplex vizsgálata révén általános kultúraelméletet koncipiált. Az egyik kérdés tehát az, hogy a magyar (és az egyéb nemzeti) néprajzok milyen irányban fejlődjenek tovább. Megőrizték-e, megőrizhetik-e nemzeti jellegüket, vagy egy elméletibb ugyanakkor egyetemesebb és szükségszerűen általánosabb, a szemiotika, a strukturalizmus és a kommunikációelmélet eredményeit is felhasználó, hogy azt ne mondjuk globálisabb antropológiává válnak-e? Nyilvánvalóan komoly, nagy kihívás előtt állnak a nemzeti jellegű néprajzi iskolák, irányzatok, jelentőségük ugyanakkor roppant nagy: éppen a nemzeti identitás elnyelésével fenyegető globalizálódó világ ellen az egyik hatásos védőeszköz lehet egy tartalmában és módszereiben megújuló, elméletibb kérdések iránt fogékony néprajz.

De nem csak a nemzeti és az egyetemes – természetesen meglehetősen bonyolult – dichotómiája jelent kihívást. A klasszikus néprajz – tradicionális vizsgálódási tárgyának eltűnése következtében – szükségszerűen a jelenkor felé fordul, így azonban könnyen beolvadhat a szociológiába. (Hogy ez a veszély elkerülhető, és a szociológiai, történeti és filozófiai módszerek mesteri alkalmazásával milyen nagyszerű „hagyományos” tematikájú művek születhetnek, azt a német

Hermann Bausinger, a mai etnográfia egyik paradigmaticus képviselője mutatta meg híres könyvében, a *Népi kultúra a technika korszakában* cíművel.)

Ezek azok a magyarországi néprajz előtt is felmerülő különféle kihívások, amelyek egyébként mint tendenciák felmerültek már Sándor István élete utolsó korszakában is. Befejezetlenségében is lenyűgöző terjedelmű retrospektív néprajzi bibliográfiái szilárd alapot jelentenek hosszú ideje a kurrens könyvészetek kiadásához. Sándor István kötetben megjelent könyvészetei az 1850–1870, 1945–1954, 1955–1960 közötti évek anyagát tárják fel, a kurrens bibliográfia 1971-től a *Néprajzi Hírekben* jelent meg, majd 1988-tól önálló kötetben lát napvilágot. Ez a kurrens bibliográfia gazdagodott, bővült most újabb két év anyagával.

Az 1997–1998-as tárgyév kötete *Nagy Réka és Terbócs Attila* gyűjtésében, Nagy Réka szerkesztésében valamint *Kenyéri Kornélia* és *Selmeczi Kovács Attila* értő lektorálása mellett került a használókhoz a *Néprajzi Múzeum* és a *Magyar Néprajzi Társaság* közös kiadásában. A kötet 2227 számozott tételben a magyarországi néprajztudomány fenti tárgyévekben közzétett természetét és a határon túli hungarika anyagot tartalmazza. Utóbbi nyilvánvalóan nem teljes, olyan mértékben regisztrálja csak a bibliográfia az anyagot, ahogyan az magyarországi gyűjteményekben hozzáférhető. Szerkezete kisebb módosításokkal a korábbi évek jól bevált gyakorlatát követi, 15 – az ABC betűivel jelölt – osztályban és számtalan alosztályban sorakoznak a biztos azonosítást és visszakeresést lehetővé tevő pontos bibliográfiai leírások. Külföldi használatát jelentősen megkönnyíti a magyar nyelvű címek angol fordítása. Kitűnő és gazdag mutatórendszer tárja fel a bibliográfia anyagát: szerző- és névmutató; földrajzi és etnikummutató, valamint tárgymutató – utóbbi angol nyelvű változatban is a magyar mellett. A bibliográfia egészét illető újdonság és nagy távlatokat nyitó perspektíva, hogy 2001-től hálózati úton is elérhető a Néprajzi Múzeum Könyvtárának bibliográfiai adatbázisa.

A praktikus kötet egy nagy hagyományú, ugyanakkor megújuló és megújulni kész diszciplína gondosan összeállított, nagy haszonnal forgatható könyvészete. Folytatja azokat a hagyományokat, amelyeknek alapjait Sándor István rakta le, és felkelti a reményt, hogy az oly hiányzó retrospektív kötetek elkészítésére, kiadására is vállalkozik a könyvtár nem csak hozzáértő, felkészült, hanem lelkes munkatársi gárdája.

Pogány György

atiatue feleym z untuchel **S**ermo sup sepuclurum.
 me vogmuc. ysa pur es chomuy uogmuc. Denyi miloffben
 terunteve cleve miy isemucut adamur. es odutta vola neki
 paradusumut hazoa. Es mend paradusumben uolov gumlectul
 munda neki elme. Heon tilurta wt ig fa gumke tvl. He
 munda neki meret un enepc. ysa ki nopun emdul oz gumf
 tvl. haladnee halalaal holz. Hadlana chohtat terunteve isten
 tvl. ge feledere. Cugede urdung intervinee. es evec oz tiluyt
 gumlitvyl. es oz gumfben halatur evec. Uoz gumfnee vyl
 keferuy uola vyz. hug turchucat migz zozozia vola.
 Nam heon muga nec. ge mend w foranec halatur evec.
 Horogu vec isten. es vetere wt ez muncas vilagbele. es leyn
 haladnee es pucinec feze. es mend w nemenee. Ric oz ve.
 miy vogmuc. Hug es tiv latiatue szuntuchel. isa es num
 gg ember mulchoria ez vermut. ysa mend oz chuz tarov
 vogmuc. Wmagguc urome isten kegimur. ez lelic ert. hug
 iorgosim w neki. es kegiggen. es bulscassa mend w bunet.
 Es vmagguc szen achsem mariat. es bovdug michael archangelt.
 es mend angelt. hug umaggonoc eretix. Es umagguce
 szen peter uror. kinec odut hovolin ordonia. es karnie.
 hug ovga mend w bunet. Es vmagguc mend szentucut.
 hug legenee neki seged urome scine cleit. hug isten i v ui
 madlaguemia bulscassa w bunet. Es zoboducia wt urdung
 idetvyl. es pucul kuzotvya tvl. es vez esse wt paradisu
 mugulmabeli. es oggun neki munin uruzagbele uror. es
 mend ioyben rezet. Es keallatue uromchuz elurmel. kart.
Seerelmei bratym umagguce^{omuc} ez seegin ember liska ert.
 kuz ez nopun testet tametive. hug ur uyt kegimnebel
 abraam. ysaac. iacob. kebeleben helhezic. hug birlagnoy
 iytua mend w szeniu es unrtrei cuzicun ioy
 felevl iochortma ilezie wt. Es tybenmetuc. clamate ui. k.
Sprame nosti frs km dei nra. hic faciat sacerdos simone ppa
 quanta gra dñi est gratificauerat pñum adam patre
 nrm. si diabolo suaderet dñi peccatur. quid sibi ex oib' suis
 posteris te pmeruit. ecce frs iudelis oculis uestris

